

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Hájek Filip

Problémy trestního soudnictví nad mládeží

diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): duben 2017

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně, a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Hájek Filip

Poděkování

Děkuji JUDr. Jaromíru Hořákovi, Ph.D. za ochotu vést mou diplomovou práci, trpělivý přístup a za cenné rady, které mi během vypracování práce udělil. Také děkuji svým rodičům za podporu při studiu, bez jejich pomoci by absolvování tak prestižní a komplikované školy, jakou Právnická fakulta Univerzity Karlovy bez pochyby je, nebylo možné.

Obsah

Obsah.....	1
Úvod.....	3
1. Restorativní justice.....	5
2. Základní pojmy.....	6
3. Stručný historický vývoj právní úpravy.....	9
4. Trestní řízení ve věcech mládeže.....	11
4.1 Základní zásady.....	11
4.2 Zvláštnosti trestního řízení ve věcech mládeže.....	16
4.2.1 Společné řízení.....	16
4.2.2 Nutná obhajoba.....	18
4.3 Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let.....	20
4.3.1 Návrh na zahájení řízení.....	22
4.3.2 Účastníci řízení.....	23
4.3.3 Jednání.....	24
5. Vybrané otázky trestní odpovědnosti mladistvých.....	25
5.1 Účinná lítost.....	26
5.2 Promlčení trestního stíhání.....	28
5.3 Promlčení výkonu trestního opatření.....	28
5.4 Zahlazení odsouzení.....	29
5.5 Vazba, instituty nahrazující vazbu.....	30
6. Sankcionování mladistvých.....	34
6.1 Druhy sankcí.....	34
6.2 Odklony.....	35
6.2.1 Odstoupení od trestního stíhání.....	36
6.3 Výchovná opatření.....	38
6.3.1 Dohled probačního úředníka.....	38
6.3.2 Probační program.....	40
6.3.3 Výchovné povinnosti.....	41
6.3.4 Výchovná omezení.....	43
6.3.5 Napomenutí s výstrahou.....	45
6.4 Ochranná opatření.....	45
6.4.1 Ochranná výchova.....	46

6.4.2 Výkon ochranné výchovy.....	47
6.5 Trestní opatření.....	48
6.5.1 Odnětí svobody.....	50
6.5.2 Upuštění od uložení trestního opatření.....	53
6.6 Sankcionování dětí mladších patnácti let.....	53
Závěr.....	55
Seznam použité literatury a pramenů.....	56
Seznam použitých zkratk.....	59
Abstrakt.....	60
Abstract.....	61
Klíčová slova.....	62
Keywords.....	62

Úvod

V dnešní době masmédií jsme každý den doslova bombardováni záplavou negativních zpráv a informací. Málokteré zprávy však dokáží v široké veřejnosti vzbudit tak hluboké pocity a bouřlivé reakce, jako kriminalita spáchaná dětmi či mládeží. Veřejnost pak většinou volá po velice přísném potrestání takových pachatelů, po snížení současné věkové hranice trestní odpovědnosti, či po jejím úplném zrušení. Jsou však tyto požadavky oprávněné a také správné?

Téma řešení kriminality mladistvých mě velice zaujalo již při přípravě na postupovou zkoušku z předmětu trestního práva, a můj zájem byl pak ještě prohlouben prof. Šámalem, který mi právě při postupové zkoušce ukázal, o jak velice delikátní téma se jedná, a jak důležitý je citlivý přístup k tomuto druhu pachatelů, jelikož právě reakce na jejich spáchaná provinění často ovlivní celý zbytek jejich života.

V úvodu své práce se zabývám koncepcí restorativní justice jakožto ideového východiska současné právní úpravy trestního soudnictví nad mládeží, potažmo aktuálního zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, a také porovnáním s tradičním principem justice retributivní, která ovládá trestní právo pachatelů dospělých.

Tématem druhé kapitoly mé práce jsou základní pojmy obsažené v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Definuji zde terminologii odlišnou od té obsažené v trestním zákoníku, např. pojem mladistvého, provinění či opatření. Zmiňuji též důvody, které vedly zákonodárce k přijetí tohoto zvláštního pojmosloví.

V kapitole třetí se ve stručnosti zabírám historickým vývojem právní úpravy oblasti mladistvých pachatelů, zejména zlomovým bodem této oblasti na našem území – zákonem č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictvím nad mládeží, a také okolnostmi doprovázejícími přijetí současného zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Kapitola čtvrtá se zabývá trestním řízením ve věcech mládeže, stěžejní částí kapitoly jsou základní zásady řízení. Neopomínám ovšem ani jiné zvláštnosti tohoto řízení, např. úpravu společného řízení, či nutné obhajoby. Kapitola je uzavřena částí, která se věnuje trestnímu řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, která vykazuje řadu specifíků.

Následuje kapitola pátá, jejímž obsahem jsou vybrané otázky trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů. Vzhledem k omezenému rozsahu mé práce a velkému množství materiálů, které se zabývají otázkou stanovení věkové hranice trestní odpovědnosti se oblasti této hranice dotýkám jen okrajově. Zabývám se problematikou rozumové a mravní vyspělosti, instituty zániku trestnosti, zahlazením odsouzení, a také zvláštní úpravou vazby a možnostmi její náhrady.

V kapitole poslední, tedy šesté, se zabývám sankcionováním mladistvých. Rozebírám všechny formy trestněprávních reakcí na provinění mladistvých pachatelů, od odklonů (s důrazem na jediný odklon použitelný pouze v řízení ve věcech mladistvých – na odstoupení od trestního stíhání), přes opatření výchovná a ochranná, až po opatření trestní, která by, vzhledem k jejich dopadům na mladistvé, měla být používána spíše výjimečně. Samotný závěr práce je pak věnován sankcionování dětí mladších patnácti let.

1. Restorativní justice

V kontrastu s retributivním, neboli odplatným, systémem justice stojí justice restorativní, obnovující. Rozdílné jsou zejména období, do kterého působí, ale podstatně se liší také svými nástroji.

Tradičním principem ovládajícím trestní právo dospělých pachatelů je justice retributivní. Zaměřuje se na trestný čin, který je definován čistě jako porušení technických právních norem, jako konflikt mezi pachatelem a celou společností. Důležitým znakem je, že se jedná o reakci na již proběhlý prohřešek a je tak orientována zejména do minulosti. Hlavním cílem retributivní spravedlnosti je potrestání pachatele. Trest, jakožto způsobená škoda, je chápán jako nástroj prevence další trestné činnosti a ochrany společnosti před pachatelem. Role alternativních trestů je velmi nízká, značný význam naopak má odstrašující účinek trestu odnětí svobody. Primárními stranami trestního řízení jsou pachatel a stát, který hájí zájmy společnosti jako celku, role a zájmy samotné oběti trestného činu tak ustupují do pozadí.

Oproti tomu v systému restorativní justice je na trestný čin hleděno jako na konfliktní situaci mezi jeho pachatelem a jeho obětí, přeneseně společností. Účelem je narovnání tohoto konfliktu, odčinění způsobené újmy a výchovné působení na pachatele. Zvláštní význam je zde přikládán technikám a mechanismům, v rámci kterých je pachatel veden k uvědomění si viny a důsledků z ní vyplývajících, včetně pochopení celého případu ve všech jeho eticko-sociálních souvislostech a k vyvození osobní odpovědnosti za nápravu způsobené újmy a přizpůsobení svého chování obecně uznávaným normám.¹ Důraz tak není kladen na potrestání pachatele, ale na změnu jeho chování v budoucnu, vedení řádného života.

Strigáčová² vymezuje pět základních principů restorativní justice jako

- 1) *Princip aktivní zodpovědnosti pachatele a s tím související princip kolektivní zodpovědnosti občanské společnosti*
- 2) *Princip participace stran, kterých se trestný čin (provinění) týká*
- 3) *Princip reparace, tzn. učinění nápravy ve smyslu náhrady škody a obnovy narušených mezilidských vztahů*
- 4) *Princip reintegrace jakožto znovuzачlenění pachatele i poškozeného do společnosti*

---

¹ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 3

² STRIGÁČOVÁ, D.: Chápeme koncepciu restoratívnej justície správne?. Trestní právo, 2016, č. 3, str. 34

- 5) *Princip transformace společnosti, tzn. potřeby přerozdělení úloh státu a občanské společnosti v procesu řešení problematiky kriminality.*

Účelům obnovující justice odpovídá využití širokého spektra alternativních způsobů řešení trestné činnosti – od využití odklonů přes ukládání výchovných a ochranných opatření až po případná opatření trestní. Trest odnětí svobody je zde vnímám jako ultima ratio a měl by být ukládán pouze ojediněle a ve zcela výjimečných případech.

Vzhledem k neukončenému mentálnímu a rozumovému vývoji mladistvých lidí lze předpokládat, že právě na ně může mít tento princip restorativní justice blahodárný vliv. Naopak u odplatného principu může dojít ke stigmatizaci delikventa, který uložený trest vnímá jako pomstu společnosti, ovšem za fakt, že byl odhalen. Mladistvý tak přijímá svoji pozici na okraji společnosti, prakticky se ztotožňuje s trestem připsanou sociální rolí a od dalšího páchaní trestné činnosti není odrazen. Kontakt s ostatními provinilci může mít účinek právě opačný.

K myšlenkám restorativní justice se ZSVM hlásí v §2 odst. 2 a navazuje tak na tradici započatou zákonem č.48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží (viz dále). Ovlivnění touto myšlenkou se projevuje zejména v odlišné terminologii a základních zásadách upravených v ZSVM.

2. Základní pojmy

Základní terminologii, odlišnou od obecného trestního práva, upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže ve svém druhém paragrafu.

Pojem *mládež ZSVM* dělí na dvě skupiny a to na mladistvé a na osoby mladší patnácti let. *Dítě mladší patnácti let* je osoba, která v době páchaní činu jinak trestného nedovršila patnáctý rok věku. Jako osobu mladší patnácti let je ovšem nutno brát i osobu, která čin jinak trestný spáchala v den svých patnáctých narozenin, jelikož patnáctý rok věku je dovršen až uplynutím dvacáté čtvrté hodiny takového dne (viz §139 trestního zákoníku ohledně počítání času).

Mladistvý je osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnácti let věku, pokud však současně v této době nepřekročila osmnácti let věku. V případě pokračování v páchaní provinění (trestného činu), které tvoří z hlediska hmotného práva jediný skutek (§12 odst. 12 TŘ) se ovšem za dobu spáchání činu považuje doba ukončení provinění, tedy okamžik, kdy byl ukončen poslední dílčí útok. Jak dovodil Nejvyšší soud dne 25.4.2012 ve svém usnesení

sp. zn. 8 Tdo 167/2012, jestliže část pokračujícího trestného činu spáchal pachatel jako mladistvý, ale čin byl ukončen až po osmnáctém roce věku, posuzuje se pachatel takového činu za celou trestnou činnost jako dospělý. Pro účely trestního práva nemá význam institut soudního přiznání svéprávnosti před dosažením věkové hranice 18 let, stále se jedná o nezletilého.

Na tomto místě je též vhodné zmínit pojem, který v ZSVM ani TZ vyložen není, ale v trestním zákoníku se s ním pracuje. Jde o pojem *osoby blízké věku mladistvých*. Dle § 41 písm. f) TZ lze při výměře trestu přihlídnout k tomu, že pachatel je ve věku blízkém věku mladistvých jako k polehčující okolnosti. Takovému pachateli je možno také dle §48 odst. 5 TZ uložit některá z výchovných opatření dle ZSVM. Naopak svedení osoby blízké věku mladistvých ke spáchání trestného činu je dle § 42 TZ okolností přitěžující. Tento legislativní nedostatek je způsoben tím, že během legislativního procesu byla ze zákona o soudnictví ve věcech mládeže vypuštěna skupina *mladých dospělých*.³ Dle mého názoru by bylo vhodné tento pojem v TZ definovat, například jako osobu, která dovršila věku osmnácti let a současně nepřekročila věk dvaceti let.

Pokud dítě mladší patnácti let naplní skutkovou podstatu některého trestného činu určeného v trestním zákonu, nazývá se jeho jednání *čin jinak trestný*. Tímto výrazem tvůrci zákona zdůrazňují, že za jiných okolností by se jednalo o čin trestný, ale došlo k nedostatku trestní odpovědnosti způsobené nedostatkem věku, přičetnosti nebo podmíněné přičetnosti. Opatření, které je možno takovým pachatelům uložit jsou vymezena v § 93 odst. 1 ZSVM, viz dále. V případě, že skutkovou podstatu trestného činu naplní osoba mladistvá se nazývá takovýto čin *proviněním*.

Sankce za protiprávní činy mládeže se nazývají *opatření*. V souladu s myšlenkou restorativní justice se tak zdůrazňuje odlišný přístup k postihu obou kategorií mládeže, jehož hlavním smyslem je aktivní působení na chování dětí mladších patnácti let i mladistvých a na jejich sociální okolí. Opatření v sobě sice obsahují některé sankční prvky, ale nejsou jejich dominantní částí (s výjimkou trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody), jejich účelem je totiž zejména vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého pachatele. ZSVM upravuje tři druhy opatření a to opatření výchovná, ochranná a trestní. Charakteristikou a problémy jednotlivých druhů opatření se zabývám v následujících kapitolách.

---

³ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 12

Soudem pro mládež se rozumí specializovaný senát nebo samosoudce působící v obecné soustavě soudů. Nejedná se tak o zvláštní, samostatnou soudní soustavu, ale o specializaci některých soudců/senátů v souladu s požadavkem na zvláštní přípravu pro zacházení s mládeží vyplývající z §3 odst. 8 ZSVM.

Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou podle §4 odst.1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí,

- a.) krajské úřady,
- b.) obecní úřady obcí s rozšířenou působností,
- c.) obecní úřady,
- d.) ministerstvo práce a sociálních věcí,
- e.) úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

Příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí je obecní úřad obce s rozšířenou působností v řízení zastoupený svým zaměstnancem – kurátorem mládeže.⁴

Probační a mediační služba je organizační složkou České republiky, která v trestním řízení provádí úkony probace a mediace. Její fungování a strukturu upravuje zákon č. 257/2000 Sb., O probační a mediační službě. Mediací nazýváme dobrovolné, osobní a přímé setkání oběti a pachatele trestného činu za účasti mediátora. Jejím smyslem je narovnání konfliktního stavu mezi poškozeným a pachatel a odstranění příčin, které pachatele vedly ke spáchání trestného činu.⁵ Probačí se pak dle §2 odst. 2 zákona č. 257/2000 Sb. rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, kontrola výkonu alternativních trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení a individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život.

Výchovným zařízením se dle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, rozumí diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav.

Orgány činné podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže jsou policejní orgány (především útvary Policie České republiky), státní zástupci a soudy pro mládež.

---

4 ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 386

5 ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D: Probace a mediace. Praha: Portál, s.r.o., 2010, str. 39

3. Stručný historický vývoj právní úpravy

Ve starověku bylo s dětskými pachateli většinou společností zacházeno jako s dospělými pachateli, ačkoliv i zde se dají najít určité výjimky, které se právě mladistvým pachatelům věnují. Např. v Chammurapiho zákoníku najdeme ve článku 195 ustanovení „synovi, který uhodí svého otce budou odňaty jeho ruce“ či v biblické knize Exodus „každý, kdo zneuctí svého otce či matku má být potrestán smrtí“.

Ustanovení upravující postavení mladistvých pachatelů najdeme též i v právu římském. Již v tzv. legis regiae, obyčejových normách, připisovaných prvním vládcům Říma, nalezneme ustanovení „*si parentum puer verberit, ast olle plorassit paren puer divis parantum sacer esto*“. Volně přeloženo „pokud syn uhodí svého rodiče, bude zasvěcen“. Takový mladistvý byl vyobcován a stal se psancem. Přišel o veškerou ochranu bohů i lidí, a na společenském žebříčku se propadl tak hluboko, že bylo beztrestné ho zabít.⁶

Poté se však přístup k mladistvým pachatelům mění a dětství je chápáno jako období určité rozumové nedostatečnosti, což odůvodňuje mírnější potrestání (např. v Constitio Criminalis Carolina od Karla V. z první poloviny 16. století sice není stanovena dolní hranice trestní odpovědnosti, ale v případě krádeže, kterou spáchalo dítě mladší čtrnácti let, nesmělo být potrestáno smrtí, s výjimkou případů, kdy dítě bylo věkem k čtrnáctému roku blízko a okolnosti, za nichž byl skutek spáchán byly tak nebezpečné, že se uplatnila zásada „*malitia supplet aetatem*“ – tedy „*prohnanost doplňuje věk*“)⁷ či dokonce vylučuje trestní odpovědnost (např. v Constitutio Criminalis Theresiana od Marie Terezie z druhé poloviny 18. století již rozlišuje u mladistvých tři období, do 7 let věku se jedná o trestně neodpovědné období dětství, do 14 let pak období nedospělosti, kdy je vyloučeno uložení trestu smrti a do 16 let věk mladistvých, kdy může dojít k mimořádnému snížení trestu).⁸

V průběhu 19. století se, zejména v důsledku poznání společenských věd, které mezi hlavní důvody delikvence mládeže řadí společenské podmínky, ve kterých dítě žije, rozvíjí snaha o zavedení speciálního trestního práva a soudnictví ve věcech mládeže se zohledněním specifik této věkové kategorie a příčin delikvence. Vycházelo se z myšlenky *parens patriae*, podle které za selhání dítěte nese odpovědnost rodič, a pokud ten selže, musí na jeho místo nastoupit stát. Cílem tak bylo vytvoření systému zacházení s delikventní mládeží v rámci

6 SKŘEJPEK, M.: Ius et religio. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 2004, str. 148, 149, 159

7 PRUŠÁK, J.: O přičetnosti osob mladistvých a jejich potrestání. Praha, 1899, str. 64-65

8 VESELÝ, J.: O trestní odpovědnosti mládeže ve starém českém právu. Věstník Československé společnosti pro právo trestní, ročník IX., č. 4, str. 102-103

samostatného soudního systému, který by respektoval odlišnosti dětské a juvenilní delikvence a v jehož rámci by se zacházelo s mladistvými pachateli odlišně.⁹

Mezi průkopníky těchto myšlenek řadíme americké reformní hnutí Child Savers. Toto hnutí zakládalo útulky, řemeslné a odborné školy pro znevýhodněné děti. Šlo o zařízení s velmi přísným režimem, jejich cílem ovšem nebylo mladistvé potrestat, nýbrž napravit a vzdělávat. Jejich snahy vyvrcholily Zákonem o soudní soustavě pro mladistvé v americkém státě Illinois v roce 1899 (the Illinois Juvenile Court Act od 1899).

Podobné snahy bylo možné sledovat i v Evropě. Už v první polovině 19. století zde vznikala specializovaná zařízení pro delikventní, opuštěné a zanedbávané děti. Na přelomu 19. a 20. století dochází k formování a přijímání speciálních právních úprav pro zacházení s delikventní či delikvencí ohroženou mládeží, např. ve Velké Británii, Francii, Belgii či Nizozemí. Stále je však vycházeno z principů retributivní justice. K obratu dochází v první polovině 20. století, kdy je dosavadním systémům vytýkán zejména nedostatek výchovného působení.¹⁰

Pro naše území je zlomový rok 1931, kdy vychází k vydání zákona č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží, který nabývá účinnosti dnem 1.10.1931. Ve své důvodové zprávě se tento zákon hlásí k myšlenkám restorativní justice a preferenci výchovného působení před potrestáním. Tento pokrokový zákon obsahuje úpravu hmotněprávní i procesněprávní a vytváří specializovanou organizační soustavu soudnictví v trestních věcech mládeže. Jedná se o komplexní úpravu trestní odpovědnosti mladistvých ve věku 14-18 let a trestněprávní následky jejich činů, které jsou nazývány proviněními, nově koncipuje účel a zvláštní odchylky trestního řízení od obecné úpravy. Značně zjednodušuje trestní proces v zájmu co nejrychlejšího vyřízení věci. Význam je též kladen na důkladné zjištění osobních a rodinných poměrů mladistvých provinilců.

Tento moderní zákon bohužel neměl dlouhého trvání. Na základě tzv. Mnichovské dohody v roce 1938 a posléze Výnosu vůdce a říšského kancléře v roce 1939, kterým dochází k jednostrannému vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava, dochází k rozdělení obyvatelstva žijícího na našem území do několika skupin s odlišným právním režimem na základě národnostního, respektive etnického původu. Plná působnost zákona je pak obnovena v roce 1945, ovšem již v roce 1948 po únorovém komunistickém převratu jsou zahájeny práce na novém trestním zákoníku v duchu sovětského trestního zákonodárství, kde pro samostatnou

9 HULMÁKOVÁ, J.: Trestání delikventní mládeže. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 1-2

10 HULMÁKOVÁ, J.: Trestání delikventní mládeže. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 3

úpravu trestního práva mládeže není místo. Novým trestním zákonem z roku 1950 je tak zákon č. 48/1931 Sb. z. a n. bez náhrady zrušen. Několik okleštěných ustanovení zohledňujících specifika věkové kategorie dospívajících bylo sice zachováno, ale specializovaný systém justice v dřívější podobě přestal existovat.

Reformy trestního práva probíhající po roce 1989 se problematiky mladistvých významněji nedotýkaly, ovšem specifika této oblasti se přenesly do aplikační praxe, která začala u mladistvých využívat nové trestněprávní a trestněprocesní instituty – zejména podmíněné upuštění od potrestání, nový alternativní trest obecně prospěšných prací a také odklony od trestního stíhání ve formě narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání.¹¹

Na předloze nového zákona o soudnictví ve věcech mládeže začíná pracovat skupina odborníků v roce 1997 v rámci Komise pro rekodifikaci trestního práva hmotného a procesního ustanovená při ministerstvu spravedlnosti. Na základě jejich práce byla počátkem roku 2000 vypracována první neoficiální osnova zákona. Návrh paragrafovaného znění zákona byl vládě předložen počátkem roku 2001, k jeho schválení vládou však došlo až v červenci roku 2001. Koncem roku 2001 byl návrh projednán v prvním čtení Poslaneckou sněmovnou, a poté byl přikázán výborům. Vzhledem k průtahům ve výborech dochází v dubnu 2002 k vyřazení návrhu zákona z programu jednání s odůvodněním, že takto rozsáhlá reforma si žádá více času než sněmovně do konce jejího volebního období zbývá. Po volbách se nová vláda na podzim roku 2002 zákonem opětovně zabývá a následně dochází v polovině roku 2003 k jeho schválení oběma komorami Parlamentu. Nový zákon je tak pod názvem zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, uveřejněn ve Sbírce zákonů a nabývá účinnosti dne 1.1.2004.

4. Trestní řízení ve věcech mládeže

4.1 Základní zásady

Vzhledem k odlišným cílům a jiným specifikům soudnictví ve věcech mládeže od obecné úpravy stanovuje ZSVM řadu zásad, které doplňují a modifikují zásady obsažené v trestním zákoníku a trestním řádu. Jejich zařazením mezi úvodní ustanovení zákona (§3) je zdůrazněn jejich význam ve smyslu závazných výkladových pravidel.

---

¹¹ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, str. XII-XIII

První odstavec třetího paragrafu ZSVM obsahuje několik velmi zásadních zásad, které jsou však až na úpravu účelu sankcí obsaženy již v úvodních ustanoveních trestního zákoníku. Jedná se o *zákaz retroaktivity* zákona - nikdo nemůže být postižen za čin, který nebyl v době jeho spáchání trestný. Jen ZSVM v návaznosti na trestní zákoník stanovuje, které jednání je proviněním nebo činem jinak trestným a sankce a způsob jejich ukládání – jedná se o další tradiční zásady trestního práva a to *nullum crimen sine lege* a *nulla poena sine lege*. Nachází se zde též proklamační ustanovení o účelu sankcí, které by měly směřovat zejména k obnovení narušených sociálních vztahů, začlenění dítěte mladšího patnácti let nebo mladistvého do rodinného a sociálního prostředí a k předcházení dalším protiprávním činům.

Odstavec druhý zaujímá zásada *ekonomie trestní represe*. Říká nám, že trestní opatření lze použít pouze tehdy, pokud účelu zákona nelze dosáhnout jinými prostředky, tedy zvláštními způsoby řízení nebo výchovnými či ochrannými opatřeními. Z toho vyplývá, že mezi jednotlivými druhy reakcí na spáchané provinění je hierarchický vztah, na jehož vrcholku stojí právě opatření trestní jakožto *ultima ratio*.

Ustanovení §3 odst. 3 nařizuje při ukládání opatření podle ZSVM přihlížet k osobnosti toho, komu jsou ukládána, včetně jeho věku, rozumové a mravní vyspělosti, zdravotního stavu a osobních poměrů, a také k povaze a závažnosti spáchaného činu. Jedná se tedy o zásadu *přiměřenosti* (adekvátnosti). Výslovně je *vyloučena diskriminace* mladistvého nebo dítěte mladšího patnácti let z důvodu jeho přesvědčení politického, národního, sociálního apod.

Požadavek vysoké *individualizace řízení* vyplývá z § 3 odst. 4 ZSVM. V řízení je třeba vždy postupovat s ohledem k věku, zdravotnímu stavu a rozumové a mravní vyspělosti osoby, proti které se řízení vede, a to v zájmu ochrany jejich dalšího vývoje. Hlavním cílem tohoto řízení je zejména *předcházení páchaní další trestné činnosti*, a proto je důležité během něj objasnit i příčiny a okolnosti, které spáchání provinění či činu jinak trestného umožnily. Je zde zakotven i požadavek na spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dětí směřující k orgánům činným podle tohoto zákona.

Obsahem §3 odst. 5 ZSVM je kromě obecné zásady *presumpce nevinny* požadavek *ochrany soukromí* mladistvého, či dítěte mladšího patnácti let. Tento požadavek vyvěrá z filosofie obnovující justice, jeho cílem je ochrana osobnosti mladistvého před škodlivými a necitlivými zásahy do jejich integrity z vnějšího prostředí a nežádoucí publicitou. Kriminalita páchaná dětmi či mladistvými vždy vyvolává velmi bouřlivé reakce veřejnosti a veřejných

sdělovacích prostředků, což může mít na tyto osoby nežádoucí vliv a ovlivnit jejich budoucí vývoj. Ochrana soukromí mladistvého nelze spatřovat jako cíl této úpravy, ale jako předpoklad pro nápravu jeho osobních poměrů, resocializaci a vedení řádného života. Konflikt mezi touto zásadou a s ústavně zaručeným právem na informace vedl až k podání návrhu na zrušení předmětného §53 odst. 1 a §54 k Ústavnímu soudu, Ústavní soud však ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/04 ze dne 08.11.2005 shledal speciální právní úpravu jako opodstatněnou a v mezích Listiny základních práv a svobod a návrh zamítl, jelikož právo na veřejné projednání věci je základním právem účastníka řízení a nikoliv základním právem soudu či soudce.

Okruh zveřejnitelných informací o probíhajícím řízení vedeném proti mladistvému vymezuje §52 ZSVM jakožto speciální úprava k ustanovení § 8a trestního řádu. Orgány činné podle ZSVM mohou zveřejňovat pouze takové informace, které neohrozí dosažení účelu trestního řízení a neodporují požadavkům na ochranu osobnosti mladistvého a jeho osobních údajů, a to i jiných osob zúčastněných na řízení. Ochrana soukromí osob na řízení zúčastněných (např. zákonní zástupci, svědci, poškození) je však užší a časově omezenější, jelikož se vztahuje pouze na orgány činné podle ZSVM a pouze po dobu trvání řízení.

Ochrana osobních údajů mladistvého jde díky §53 ZSVM ještě dále. Stanovuje totiž, až na zákonné výjimky, povinnost mlčenlivosti ohledně údajů umožňujících identifikaci mladistvého každému a bez časového omezení. Údaji umožňující identifikaci se nemyslí pouze jméno a příjmení mladistvého nebo jeho rodičů, v jednotlivých případech je třeba vždy brát ohled na okolnosti případu – např. pokud se provinění stane v rámci vesnice s několika obyvateli je vyloučeno i uvedení samotné obce jakožto místa činu. Pochopitelnou výjimkou z tohoto pravidla je možnost sdělení takových informací za účelem pátrání po mladistvém či sdělení totožnosti mladistvého svědkovi policejním orgánem za účelem výslechu. Obdobně platí, že tyto informace může sdělovat probační úředník z důvodu výkonu jeho práce, např. při výkonu probačního dohledu. Osoby, které k takovým informacím přijdou ale musí být poučeny o tom, že je nesmějí dále sdělovat. Mají též povinnost tyto údaje ukládat odděleně od jiných záznamů o dotyčných mladistvých a zamezit přístupu k nim dalším osobám.

Nedodržením tohoto zákazu fyzickou osobou může dojít ke spáchání přestupku podle § 44a zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, v případě podnikající fyzické osoby nebo osoby právnické ke spáchání správního deliktu dle § 45a tohoto zákona a k uložení pokuty až do výše jednoho milionu korun, v případě šíření informací tiskem, televizí nebo podobně účinným způsobem až do výše pěti milionů korun. Speciální úprava přestupku na

úseku soudnictví ve věcech mládeže (bývalý § 26 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích) byla zrušena s účinností od 1.4.2009. V případě vážné újmy na právech mladistvého přichází v úvahu dokonce i trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji dle §180 trestního zákoníku, za což hrozí trest odnětí svobody ve výši tří let, v případě naplnění kvalifikačních okolností až osmi let.

Dalším rozměrem ochrany soukromí mládeže je *úprava veřejnosti hlavního líčení a veřejného zasedání*. Ustanovení § 54 ZSVM totiž v těchto případech zakotvuje obligatorní vyloučení veřejnosti a taxativně vyjmenovává osoby, které se jich mohou účastnit. Jedná se tedy o zákonnou výjimku z ústavní zásady veřejného projednávání věcí před soudem zakotvené v čl. 96 Ústavy a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Na návrh mladistvého však může být hlavní líčení či veřejné zasedání konáno i veřejně. Soud tento návrh posoudí zejména s ohledem na zájem mladistvého a rozhodne o něm usnesením. I v případě takového veřejného konání může soud v průběhu jednání veřejnost vyloučit dle §64 odst.3 písm. a, jestliže je to na prospěch mladistvého. Je zakázáno publikovat informace o průběhu hlavního líčení a veřejného zasedání.

Vyhlášení rozsudku oproti tomu musí být vždy veřejné (respektive veřejnosti přístupné), jak zakotvuje § 54 odst. 3 ZSVM. Nejedná se ale o průlom do zákazu zveřejňování informací, které umožňují identifikaci mladistvého, proto musí být přítomná veřejnost náležitě poučena o zákazu zveřejňování informací, a o průběhu této části hlavního líčení.¹² Pravomocný odsuzující rozsudek může být uveřejněn ve veřejných sdělovacích prostředcích pouze bez uvedení jména mladistvého. Předseda senátu může tyto podmínky usnesením zpřísnit nad rámec právní úpravy, tedy ve prospěch ochrany mladistvého, ale může je ve výjimečných případech (u zvláště závažných provinění, např. vraždy) zmírnit, tzn. povolit i publikaci osobních údajů mladistvého ve prospěch ochrany společnosti. Vždy se však jedná o publikaci rozsudku odsuzujícího, nikoliv jiné formy rozhodnutí (např. odklonu) a ani rozsudku zprošťujícího. Dle Hrušákové¹³ se nabízí otázka, zda by v některých případech nebylo vhodné publikovat i rozsudek zprošťující, např. pokud během řízení došlo k úniku informací a pověst mladistvého tím již byla poškozena, s tímto návrhem *de lege ferenda* souhlasím.

¹² ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 492

¹³ HRUŠÁKOVÁ, M.: Ochrana soukromí mladistvých a veřejnost řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Bulletin advokacie, 2007, č. 1, str. 33-37

Zásada *projednání činu bez zbytečného odkladu a v přiměřené lhůtě* je zakotvena v §3 odst. 6 ZSVM. Jedná se tak o rozvinutí obecné zásady práva na projednání věci bez zbytečných průtahů obsažené v čl. 38 odst. 2 LZPS. Válková¹⁴ k této zásadě říká „*v důsledku neukončeného rozumového, mravního a sociálního vývoje dětí a mladistvých je zde velká naděje na to, že pohotová, jednoznačná a zároveň spravedlivá reakce na jejich protiprávní čin bude nejlepší prevencí dalšího delikventního jednání*“. Na druhou stranu by rychlost řízení neměla být na škodu úplnému a kvalitnímu objasnění případu a všech jeho okolností.

Zásada vyjádřená v §3 odst 7 ZSVM upravuje postavení poškozeného. Říká, že řízení by mělo směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl *náhrady škody* způsobené protiprávním činem nebo jiného přiměřeného zadostiučinění. Jedná se tak o zdůraznění významu uspokojení potřeb poškozeného k dosažení výchovného působení na mladistvého pachatele. Náhradou škody se myslí finanční kompenzace způsobené újmy, kdežto jiné přiměřené zadostiučinění může nabývat velkého množství podob. Může se jednat například o veřejnou omluvu, navrácení poškozené věci do původního stavu, osobní výpomoc poškozenému v domácnosti (s jeho souhlasem), ale i finanční kompenzaci za způsobenou nemajetkovou újmu. Přiměřenost poskytnutého zadostiučinění soud pro mládež vždy posuzuje vzhledem k osobním a majetkovým poměrům mladistvého.

Poslední, osmý odstavec § 3 ZSVM obsahuje zásadu *specializace orgánů* činných podle ZSVM, tedy soudců, státních zástupců, příslušníků policejních orgánů a úředníků Probační a mediační služby. Tyto osoby mají být vybírány z osob s dostatkem životních zkušeností a má jim být poskytnuta speciální průprava pro zacházení s mládeží. Tuto průpravu zprostředkovává Ministerstvo spravedlnosti prostřednictvím Justiční akademie v Kroměříži. V případě obhájce ustanoveného soudem podle §38 TŘ soud k těmto požadavkům také přihlíží, avšak volba obhájce podle §37 tímto nesmí být omezena.¹⁵ Požadavek speciální průpravy i pro obhájce byl původně stanoven v osnově zákona.¹⁶

Soudnictví ve věcech mladistvých a ve věcech posuzování činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let je dle §4 ZSVM svěřeno *soudům pro mládež*. Jak již bylo řečeno, nejedná se o samostatnou soudní soustavu, ale o specializované senáty a samosoudce obecných soudů. V této souvislosti je vhodné zmínit *místní příslušnost* soudů pro

---

14 ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 30

15 Sněmovní tisk 210/0 (4. volební období, 2002 – 2006), vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

16 LORTIE, S. a kolektiv: Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice. Praha: Institut ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2000, str. 204

mládež, jelikož se od od soudů obecných liší. Ustanovení §37 odst. 1 obsahuje několik kritérií místní příslušnosti, které jsou vzájemně ve vztahu subsidiarity. Primárním kritériem je místo, kde mladistvý bydlí, pokud nemá stálé bydliště, pak místo, kde se mladistvý zdržuje nebo pracuje. Pokud taková místa nelze zjistit nebo pokud se nachází mimo území České republiky, koná řízení soud pro mládež, v jehož obvodu bylo provinění spácháno, v případě, že nelze určit místo činu, pak soud pro mládež, v jehož obvodu čin vyšel najevo. Tato úprava místní příslušnosti má zajistit, aby bylo dosaženo co nejúplnějšího zjištění poměrů mladistvého a usnadnit i zajištění výchovného působení řízení.

Bydlištěm mladistvého se ne vždy rozumí místo trvalého pobytu mladistvého. Bydliště je totiž pojmem širším a předpokládá, že mladistvý se v takovém místě reálně zdržuje, vhodným ukazatelem je například fakt, že tam má své osobní věci či tam pravidelně přespává. V případě, že mladistvý nemá stálé bydliště, přichází na řadu soud, v jehož obvodu se zdržuje nebo pracuje. V prvním případě se jedná o místo, kde mladistvý fakticky přechodně přebývá z osobních či rodinných důvodů a nesplňuje náležitosti bydliště. Za místo, kde mladistvý pracuje, se považuje faktické místo výkonu práce, nikoliv sídlo jeho zaměstnavatele. V případě, že takových pracovišť či míst, kde se mladistvý zdržuje je více, rozhoduje ten soud pro mládež, kde podal státní zástupce obžalobu.

Místem, kde bylo provinění spácháno je místo, kde bylo vykonáno provinění, tj. především místo, kde došlo k naplnění objektivní stránky provinění. V případě pokračujících provinění, provinění hromadných a provinění trvajících jsou místem spáchání provinění všechna místa, kde bylo v trestné činnosti pokračováno nebo kde byl udržován protiprávní stav.¹⁷ Pakliže nelze použít kritéria zakotvená v §37 odst. 1 a není možno ani zjistit místo činu, je místně příslušný soud pro mládež, v jehož obvodu čin vyšel najevo, tedy kde se některý z orgánů činných podle ZSVM dozvěděl, že bylo spácháno provinění.

4.2 Zvláštnosti trestního řízení ve věcech mládeže

4.2.1 Společné řízení

Úprava společného řízení obsažená v § 38 ZSVM je úpravou speciální vůči §20 odst. 1 TŘ a modifikuje především konání společného řízení před soudem pro mládež ve věcech řízení vedeného proti více mladistvým a ve věcech řízení vedeného proti mladistvým a dospělým obžalovaným.

---

¹⁷ JELÍNEK, J. a kolektiv.: Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 214

Smysl této úpravy vychází ze zásady, že všechny trestní věci mladistvých, které spolu souvisejí, mají být projednány ve společném řízení. Trestní věci spolu mohou souviset subjektivně, tedy v osobě mladistvého, kterému se klade za vinu více provinění, či objektivně v případech, kdy provinění více mladistvých spolu vzájemně souvisí (provinění spáchaná ve spolupachatelství nebo v jiných formách trestné součinnosti). Smyslem je pak dosáhnout společným řízením objektivního zjištění okolností případu a také hospodárného a rychlého řízení.¹⁸

Vedení společného řízení proti více mladistvým, jejichž provinění spolu souvisí, je podmíněno tím, že je jeho vedení vhodné z hlediska všestranného a objektivního objasnění věci, hospodárnosti a rychlosti řízení, s přihlédnutím k osobám mladistvých. Tuto vhodnost musí soud pro mládež vždy posoudit v jednotlivých případech, společné řízení bude na místě zejména ve věcech, kde figuruje větší množství mladistvých pachatelů s rozdělenými úlohami, či v případech nejvíce závažných provinění. V případech, kdy je u jednotlivých pachatelů dána místní příslušnost různých soudů pro mládež, dochází ke konfliktu mezi zájmem na vedení společného řízení a snahou, aby mladistvé pachatele soudil stále stejný soud pro mládež, daný jeho místní příslušností. Pokud je možné všestranné a objektivní objasnění věci i v řízeních vedených odděleně, tedy v případech méně složitých či méně závažných, je vhodné společné řízení nevést.

Oproti tomu vedení společného řízení proti mladistvému a dospělému je dle §38 odst. 2 ZSVM možno vést pouze výjimečně. První podmínka je, že společné řízení je třeba k všestrannému a objektivnímu objasnění věci. Spojení „je třeba“ vyjadřuje nezbytnost takového postupu, tedy bez společného řízení není možné věc náležitě objasnit. Druhou podmínkou je fakt, že řízení vedené společně proti mladistvému a dospělému nesmí být na újmu mladistvého. Takovou újmu se myslí zejména možné narušení jeho dalšího rozumového a mravního vývoje. Splněny musí být obě tyto podmínky současně, pokud tedy existuje předpoklad, že společné řízení by mohlo být na újmu mladistvého, pak je jeho vedení vyloučeno. A to i v případech, kdy je vedení společného řízení nutné k náležitému objasnění věci, z čehož lze usuzovat, že ochrana vývoje mladistvého stojí nad zájmem na objasnění věci. Společné řízení proti mladistvému a dospělému vždy koná soud pro mládež, jelikož obecný soud nesplňuje podmínku specializace, a vůči mladistvému uplatňuje ustanovení ZSVM.

---

18 ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 374

4.2.2 Nutná obhajoba

ZSVM ve svém § 42 odst. 2 zakotvuje právo mladistvého na nutnou obhajobu, která je, s přihlédnutím k jeho nedostatku věku a rozumové vyspělosti, koncipována širěji než u dospělých pachatelů v § 36 TŘ a násl. Je tím vyrovnáváno slabší postavení mladistvého, který zpravidla nezná dostatečným způsobem svá práva a právní systém obecně. Mladistvý musí být zastoupen obhájcem již od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle ZSVM či provedeny úkony dle TŘ, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, tedy už před samotným okamžikem zahájení trestního stíhání. V případě vykonávacího řízení musí být zastoupen obhájcem, jestliže soud pro mládež rozhoduje ve veřejném zasedání, obdobně platí při rozhodování o mimořádných opravných prostředcích.

Novelizací ZSVM byla tato speciální úprava nutné obhajoby časově omezena do dovršení osmnácti let věku mladistvého. Šámal¹⁹ k tomu poznamenává: „ZSVM byl původně nastaven tak, že obhajoba trvala do devatenáctého roku věku, což bylo lepší, než je současná novelizovaná úprava. K tomuto závěru mě vede jednak zkušenost, že řízení většinou přesáhne osmnáctý rok věku mladistvého, dále i to, že dovršení této věkové hranice není možno považovat za natolik zásadní zlom v životě mladistvého, aby se z něj dalo usuzovat, že se již může hájit sám“. I po osmnáctém roce života je důvod nutné obhajoby zachován za podmínek § 36 či § 36a trestního řádu.

Ve smyslu tohoto ustanovení se pod pojmem opatření dle ZSVM nerozumí pouze opatření dle § 2 odst. 2 písm. b) ZSVM, tedy opatření výchovná, ochranná a trestní, ale i opatření procesní povahy. V tomto případě se však zpravidla bude jednat současně i o úkony dle trestního řádu. Tyto úkony ale zakládají důvod nutné obhajoby jen tehdy, jestliže jsou prováděny proti mladistvému jako osobě, proti níž se řízení vede, tedy v rámci postupu před zahájením trestního stíhání jako proti podezřelému. Za úkony vedené proti mladistvému v uvedeném smyslu proto nelze pokládat úkony konané sice podle trestního řádu, ale prováděné ve vztahu k jiným osobám. (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2009, sp. zn. 8 Tdo 583/2009)

V případě úkonů neodkladných a neopakovatelných je povolena výjimka, při které není nutné zastoupení mladistvého obhájcem a to v případě, že provedení úkonu nelze odložit a současně vyznění obhájce o něm zajistit. Provedení úkonu nelze odložit, pokud zcela zjevně hrozí nebezpečí jeho zmaření, nebezpečí ztráty důkazního prostředku či snížení jeho

---

19 ŠÁMAL, P.: Rozhovor s profesorem Pavlem Šámelem k 10. výročí přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Státní zastupitelství, 2013, č. 3, str. 6

důkazní hodnoty. Vyrozuměním obhájce se má na mysli jakýkoliv způsob jak ho kontaktovat, je tedy nedosažitelný i např. telefonicky. K těmto případům by ale mělo docházet pouze výjimečně.²⁰

Obhájcem ve trestním řízení může být dle § 35 odst. 1 TŘ pouze advokát, který se až na určené výjimky může pro jednotlivé úkony trestního řízení nechat zastoupit koncipientem. Obecné důvody, pro které nemůže advokát zastupovat mladistvého zakotvené v § 35 odst. 2 a 3 TŘ, tedy, že dotyčný advokát má v řízení postavení obviněného, svědka, zúčastněné osoby, svědka, znalce či tlumočníka jsou § 44 odst. 1 ZSVM rozšířeny. Obhájcem mladistvého nemůže být ten, kdo zastupuje osobu, jejíž zájmy si odporují se zájmy mladistvého a také ten, kdo byl takovou osobou mladistvému jako obhájce zvolen.

Právo zvolit si obhájce je mladistvému zaručeno úpravou §33 odst. 1 TŘ, zvolit mu ho může též zákonný zástupce dle § 43 odst. 1 ZSVM. Pokud se tak nestane, může ho dle § 44 odst. 2 ZSVM zvolit i příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojitel, manžel, druh a dokonce zúčastněná osoba. Pokud mladistvý nedosáhl osmnácti let věku mohou, tak činit i proti jeho vůli, ale vždy má přednost obhájce zvolený mladistvým. Okamžikem, kdy si sám mladistvý zvolí obhájce, oprávnění původního obhájce k zastupování zanikají. Pokud ke zvolení obhájce žádnou z těchto osob nedojde, pak je ustanoven soudem z jeho pořadníku advokátů.

Problémem obhajoby ve věcech mladistvých je otázka, zda je obhájce oprávněn činit úkony obhajoby i proti vůli mladistvého, jelikož právní úprava v tomto směru není přesná. Dle § 16 zákona č. 85/1996 Sb., zákona o advokacii, je advokát povinen chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny. Pokyny klienta není vázán, pokud jsou v rozporu s právním nebo stavovským předpisem. Další úprava tohoto problému je pak obsažena v § 41 odst. 4 TŘ, kde je stanoveno, že obhájce může činit úkony i proti vůli klienta v případě, že je jeho svéprávnost omezena. Pojem svéprávnost není v trestněprávních předpisech definován, proto je třeba se obrátit na předpisy soukromého práva, konkrétně zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Ačkoliv je dle § 30 občanského zákoníku nezletilý osobou, která nemá plnou svéprávnost (pokud mu není soudem přiznána postupem podle § 37 OZ), není terminologicky osobou, která má omezenou svéprávnost, jelikož omezit svéprávnost člověka může dle § 56 OZ pouze soud.

---

20 ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 400

Z tohoto pohledu tedy mladistvý není osobou s omezenou svéprávností. Výsledkem výkladu a contrario k § 41 odst. 4 TŘ je, že obhájce je povinen řídit se pokyny mladistvého, pokud jsou dle § 16 zákona o advokacii v souladu s právním řádem a stavovskými předpisy. Navzdory uvedené argumentaci Nejvyšší soud opakovaně judikoval, že obhájce je oprávněn činit úkony obhajoby i proti vůli mladistvého (např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.3.2008, sp. zn. 8 Tdo 327/2008) se strohým konstatováním, že obhájce tak může v případě mladistvých činit právě dle § 41 odst. 4 TŘ, tudíž mladistvé podřazuje nesprávně pod osoby s omezenou svéprávností.

Vzhledem k požadavku na zvýšenou ochranu mladistvých z důvodu jejich neukončeného vývoje a nedostatku životních zkušeností však musím s názorem Nejvyššího soudu, byť nesprávně podloženým, souhlasit, obhájce jakožto profesionál by měl mít možnost hájit zájmy mladistvého v plném rozsahu a to i proti jeho vůli. Domnívám se, že dotyčný nesoulad mezi zněním právních předpisů a soudní praxí by bylo možné odstranit úpravou znění § 41 odst. 4 a navazujících ustanovení trestního řádu dle návrhu Hrušákové²¹ (který jsem v souladu s novou terminologií OZ upravil) ve znění: „obhájce je oprávněn činit úkony obhajoby i proti vůli obviněného, pokud ten nedisponuje plnou svéprávností“.

4.3 Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let

Ačkoliv děti mladší patnácti let nejsou trestně odpovědné (§ 89 odst. 1 ZSVM), je pochopitelně účelné na spáchané činy jinak trestně adekvátně reagovat, zejména předcházet jejich opakování a vytvořit podmínky pro další sociální a duševní rozvoj dětí, které se jich dopustily. Primární je zde výchovné působení na děti a jejich ochrana před škodlivými vlivy a obnovení jejich sociálního zázemí.²² Tento problém řeší ZSVM ve své hlavě třetí, tedy v § 89 - § 97. Daná úprava se nevztahuje pouze na děti mladší patnácti let, ale též na trestně neodpovědné mladistvé ve smyslu § 5, odst. 1 a 2 ZSVM (více o tzv. relativní trestní odpovědnosti viz dále).

Vyšetřování činů jinak trestných zpravidla na začátku zajišťuje Policie ČR, zejména zajišťuje důkazy a požaduje podání vysvětlení, postupuje tedy podle trestněprávních předpisů. Jakmile však Policie ČR zjistí, že důvodně podezřelým pachatelem činu je dítě mladší patnácti let, je povinna bezodkladně věc odložit podle § 159a TŘ. Obdobně i státní zástupce již nemůže provádět úkony dle trestněprávních předpisů, opatřovat a zajišťovat důkazy nadále

²¹ HRUŠÁKOVÁ, M., JIŘÍČEK, P.: Možnosti a meze obhajoby v trestních věcech mladistvých se zaměřením na jejich procesní způsobilost. *Trestněprávní revue*, 2014, č. 3, str. 70-71

²² ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 698

může pouze v právním rámci daném hlavou třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže, občanským soudním řádem, zákonem o zvláštních řízeních soudních a zákonem o státním zastupitelství.²³ Tento fakt bývá často terčem kritiky orgánů činných v trestním řízení a státních zástupců jakožto překážky v jejich práci, zejména komplikaci v obstarávání důkazů, ale požadavek na tento postup vyplývá i z mezinárodních smluv²⁴ pro Českou republiku závazných.

Řízení před soudem pro mládež se tedy podle § 96 ZSVM, pokud zákon o soudnictví ve věcech mládeže nestanoví jinak, vede podle předpisů upravujících občanské soudní řízení. Před přijetím zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, se postupovalo podle úpravy řízení ve věcech péče o nezletilé obsažené v § 176 a následujících zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.²⁵ S přijetím zákona o zvláštních řízeních soudních se úprava nesporných řízení přesunula právě do jeho obsahu, řízení ve věcech péče o nezletilé pak do pátého oddílu hlavy páté.

Důsledkem této úpravy je použití zásad nesporných občanských řízení – tedy zásady oficiality, zásady vyšetřovací a zásady materiální pravdy. Jejich projevy se zabývám dále.

Samotné řízení můžeme členit na dvě fáze. První fáze je soustředěna na objasnění skutečnosti, zda nezletilé dítě skutečně spáchalo čin jinak trestný, a druhá fáze pak nastupuje v případě zjištění, že se tak opravdu stalo a jde v ní o vhodnou reakci na tento čin a na aktuální sociální poměry takového „dětského delikventa“.²⁶ § 90 odst. 1 ZSVM dává státnímu zástupci povinnost soudu pro mládež návrh na zahájení řízení dle hlavy třetí ZSVM (resp. na uložení opatření) bezodkladně poté, co se dozví, že trestní stíhání je nepřípustné, jelikož jde o osobu trestně neodpovědnou z důvodu nedostatku věku. Státní zástupce tak nemůže sám rozhodnout o upuštění od uložení opatření, což je další často kritizovaný fakt. V dotazníkovém šetření provedém Institutem pro kriminologii a sociální prevenci v roce 2011²⁷ vyjádřilo nesouhlas 54% dotázaných soudců a dokonce 82% dotázaných státních zástupců s tím, že se jedná o obligatornost nadbytečnou a moc formální. Soudce pro mládež

---

23 ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 710

24 Např. Úmluva o právech dítěte

25 ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 815

26 HERICH, L.: Ukládání výchovných opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. In ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer Česká republika, 2013 [cit. 13.12.2015], ASPI ID: LIT 46103CZ

27 VEČERKA, K., a kolektiv: Ohrožená mládež mezi prevencí a represí. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, str. 43

Šabata²⁸ k tomu poznamenává, že povinnosti podat tento návrh se státní zástupce může v bagatelních věcech zbavit pečlivým výkonem dozoru nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení. Bagatelní věc by státním zástupcem neměla být procesně vyhodnocena jako čin jinak trestný a měla by být příslušným způsobem (zejména dle § 159a odst. 1 či odst. 4 TŘ) odložena. Jelikož tento postup vede ke zvýšeným nárokům na státní zástupce a obligatornost podání návrhu na zahájení řízení taktéž považují za přílišnou formalitu, navrhuji de lege ferenda státnímu zástupci umožnit rozhodnout o upuštění od uložení opatření.

Pokud státní zástupce návrh na zahájení řízení nepodá, je možno řízení zahájit soudem pro mládež i bez návrhu (projev zásady oficiality). Jelikož by soud k vydání usnesení o zahájení řízení měl přistoupit pouze, pokud má dostatek poznatků nezbytných pro vedení řízení, a samotní soudci pro mládež mají k jejich obstarávání poměrně daleko, se však jedná o případ velice výjimečný. V případě tohoto postupu pak není státním zastupitelstvím účastníkem řízení.

4.3.1 Návrh na zahájení řízení

Návrh musí krom obecných náležitostí obsahovat identifikaci účastníků řízení, vylíčení rozhodujících skutečností a označení důkazů, kterých se státní zastupitelství dovolává. Návrh by též měl obsahovat, čeho se státní zástupce dovolává, tedy jaké opatření z taxativního výčtu § 93 odst. 1 ZSVM navrhuje uložit, případně zda od uložení opatření navrhuje upustit dle § 93 odst. 10 ZSVM. Soud pro mládež tímto návrhem však není vázán, může uložit to opatření, které vzhledem k osobnosti dítěte a okolnostem případu považuje za nejvhodnější. V dokazování též není omezen důkazy navrženými účastníky řízení, dle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 15.7.2009, sp. zn. 8 Tdo 589/2009 má soud pro mládež dokonce povinnost provést i důkazy nenavržené účastníky, pokud jsou potřebné pro náležité zjištění skutkového stavu (projevy zásady vyšetřovací a zásady materiální pravdy).

Šabata²⁹ jako obvyklé důkazní návrhy označuje účastnické výpovědi dětí a rodičů, přečtení policejního spisu a zprávu orgánu sociálně-právní ochrany dětí o poměrech dítěte. Právě tato zpráva je dle něj stěžejní částí návrhu, jelikož obsahuje údaje o osobě dítěte, o jeho rozumové a mravní vyspělosti a dopadech činu na nezletilého a jeho výchovu. Pro větší

---

28 ŠABATA, K.: Praktické poznámky k řízení před soudem pro mládež ve věcech dětí mladších patnácti let. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer Česká republika, 2012 [cit. 13.12.2015], ASPI ID: LIT137853CZ

29 ŠABATA, K.: Praktické poznámky k řízení před soudem pro mládež ve věcech dětí mladších patnácti let. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer Česká republika, 2012 [cit. 13.12.2015], ASPI ID: LIT137853CZ

kvalitu návrhu na zahájení řízení pak navrhuje připojovat i zprávu o poměrech dítěte zpracovanou Probační a mediační službou. Pracovníci Probační a mediační služby jsou schopni lépe dítěti a jeho rodičům nastínit průběh jednání, jeho smysl a jeho možné důsledky, včetně opatření, které je možno uložit. Dochází tak ke snížení stresové zátěže dítěte a jeho rodičů a na druhou stranu zpráva podávaná soudu může obsahovat i reakce a stanoviska dítěte, což vede k hospodárnějšímu a rychlejšímu řízení, a tím pádem i k lepšímu naplnění cílů zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně 8/2009 ze dne 8. září 2009, o trestním řízení ve věcech mládeže, v článku 34 zakotvuje možnost státního zástupce se na Probační a mediační službu obrátit, takže nic nebrání Šabatův návrh uvést v praxi.

Řízení o návrhu na zahájení řízení podaném osobou odlišnou od státního zástupce soud pro mládež zastaví usnesením. Pokud však tento návrh obsahuje relevantní informace o tom, že byl skutečně spáchán čin jinak trestný, je možné, aby díky němu jako podnětu zahájil soud pro mládež řízení z vlastní iniciativy.

4.3.2 Účastníci řízení

Okruh účastníků řízení ve věcech dětí mladších patnácti let je vůči § 6 ZŘS v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže upraven speciálně v § 91. Účastníky tak jsou:

- *nezletilé dítě, o jehož činu se řízení vede*
- *zákonní zástupci dítěte, případně osoby, které mají dítě ve výchově či jiné péči*
- *orgán sociálně-právní ochrany dětí*
- *další osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno*
- *státní zastupitelství, pokud je řízení zahájeno na jeho návrh*
- *opatrovník dítěte.*

Zákon v tomto paragrafu používá namísto pojmu dítěte mladšího patnácti let pojem nezletilé dítě, čímž zdůrazňuje možnost vedení tohoto řízení i vůči mladistvému za podmínek stanovených v § 5 odst. 2 ZSVM. Pokud dítě v průběhu řízení dosáhne plné svéprávnosti dosažením zletilosti, přiznáním svéprávnosti či uzavřením manželství, pak v řízení nadále vystupuje v postavení osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno. V takovém případě ale automaticky zaniká postavení zákonných zástupců jako účastníků řízení.³⁰

---

30 ŽATECKÁ, E. a HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2015, str. 240

Dítě musí být v řízení zastoupeno, jelikož nemá procesní způsobilost. Obvykle dítě zastupuje jeho zákonný zástupce, ten je ovšem účastníkem řízení a mohlo by dojít k případnému střetu zájmů, tudíž musí dojít k ustanovení opatrovníka. Podle § 91 odst. 2 ZSVM opatrovníkem ustanoví soud pro mládež advokáta. Z dikce ustanovení vyplývá, že opatrovníka nemohou zvolit rodiče, ti mohou soudu pouze určitého advokáta nezávazně navrhnout. Advokát, který je dítěti ustanoven jako opatrovník, se nachází ve velice unikátní pozici. Ačkoliv je jeho úkolem hájit zájmy dítěte, nemá postavení jeho obhájce, tudíž se nemá soustředit výlučně na vyvrácení tvrzení o tom, že se dítě dopustilo činu jinak trestného, ani na dosažení rozhodnutí, jímž vůči němu bude použito co nejméně přísného opatření. Měl by hájit jeho zájmy v širokém záběru všech jejich společenských souvislostí a přispívat k nalézání řešení z dlouhodobého hlediska perspektivních a pozitivně motivujících.³¹ Jelikož advokát ustanovený jako opatrovník musí svá práva a povinnosti vykonávat osobně, nemůže se při výkonu činnosti opatrovníka nechat zastoupit advokátním koncipientem, jak judikoval Krajský soud v Hradci Králové dne 12. ledna 2005 pod spisovou značkou 12 Rodo 5/2004. Dosažením plné svéprávnosti dítěte povinnost zastoupení opatrovníkem nezaniká, na rozdíl od úpravy potřeby nutné obhajoby mladistvých.

Vedle opatrovníka je však možné, aby rodiče sebe či dítě nechali zastoupit advokátem odlišným od opatrovníka dítěte. Ten pak vystupuje jako klasický právní zástupce.

4.3.3 Jednání

Jak již bylo řečeno, v řízení podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže soud postupuje podle úpravy zákona o zvláštních řízeních soudních a občanského soudního řádu, pokud zákon o soudnictví ve věcech mládeže nestanoví jinak.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže oproti zákonu o zvláštních řízeních soudních speciálně upravuje institut výslechu dítěte a veřejnost jednání. K výslechu dítěte nemusí dojít, pokud byl jeho čin jinak trestný spolehlivě prokázán jiným způsobem. To přichází v úvahu zejména v případech, kdy k objasnění rozhodných skutkových okolností plně postačí jiné důkazy a kdy lze předpokládat, že dítě by vzhledem k jeho věku a mentálním schopnostem nemuselo pochopit smysl řízení a účast na něm by ho zbytečně traumatizovala. V těchto případech ostatně není nutna přítomnost dítěte při formálním ústním jednání před soudem, ačkoliv právě projednání činu soudem má nezanedbatelný výchovný efekt.³²

31 ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 723-724

32 ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 730

Vždy je však nutno zjistit názor dítěte v projednávané věci, čímž je plněn požadavek čl. 12 Úmluvy o právech dítěte. Tento názor může být dle § 100 odst. 4 zjištěn prostřednictvím jeho zástupce (zákonného, právního či ustanoveného opatrovníka), orgánu sociálně-právní ochrany dětí či právě výsledkem dítěte.

Jednání probíhá v souladu s požadavkem na ochranu před stigmatizací mladistvého neveřejně, pokud soud pro mládež nerozhodne jinak. Krom účastníků řízení soud musí povolit účast úředníkům Probační a mediační služby a dvěma důvěrníkům dítěte. § 92 odst. 3 ZSVM odkazuje na §52 - § 54 ZSVM, které pro případy dětí mladších patnácti let obdobně. Úprava ochrany soukromí a osobnosti mladistvého je tedy totožná jako u mladistvých.

5. Vybrané otázky trestní odpovědnosti mladistvých

Věková hranice trestní odpovědnosti je stanovena v § 25 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, na patnáct let věku. Trestní odpovědnost tak nastává v souladu s § 139 TZ den po patnáctých narozeninách. Tato věková hranice trestní zodpovědnosti je častým tématem debat, veřejnost často vyvíjí tlak na její snížení na 14 let. Vzhledem k omezenému rozsahu mé práce se však touto otázkou nebudu hlouběji zabývat, pouze poznamenám, že problematiku věkové hranice trestní odpovědnosti považuji za tak komplexní problém, že pouhé její mechanické snížení či zvýšení nepovažuji za vhodné řešení.

Trestní odpovědností mladistvých se dále zabývá § 5 ZSVM, který stanovuje, že mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové *rozumové a mravní vyspělosti*, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.

Důsledkem těchto ustanovení je tak faktické rozdělení trestní odpovědnosti na tři období:

- a) *období plné trestní neodpovědnosti* – člověk není trestně odpovědný za své protiprávní činy, toto období trvá od narození do dne patnáctých narozenin mladistvého
- b) *období relativní trestní odpovědnosti* – ohraničeno dnem patnáctých a osmnáctých narozenin, trestní odpovědnost se posuzuje z hlediska rozumové a mravní vyspělosti
- c) *období plné³³ trestní odpovědnosti* – počíná dnem následujícím po dni osmnáctých narozenin

---

33 I z této tzv. plné trestní odpovědnosti se ovšem lze vyvinut, např. pokud byl čin spáchán ve stavu vyvolaném duševní poruchou. V případě, že je pachatel ve věku blízkém věku mladistvých, je pak možno k tomuto faktu přihlídnout jako k polehčující okolnosti dle § 41 písm. f) TZ

Definici pojmu rozumové a mravní vyspělosti v ZSVM nenajdeme, tudíž se stala úkolem pro judikaturu. Stalo se tak v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.9.2006, sp. zn. 8Tdo 1069/2006, které obsahuje právní větu: „*Úroveň rozumové a mravní vyspělosti požadovaná ustanovením § 5 odst. 1 ZSVM jako předpoklad trestní odpovědnosti mladistvých má dvě složky, které se vzájemně ovlivňují a tvoří z hlediska vývoje mladistvého nedílný celek. Rozumovou a mravní vyspělost mladistvého je třeba posuzovat jednak ve vzájemných souvislostech obou těchto složek (nikoliv izolovaně), jednak ve vztahu k obvyklému vývoji mladistvých, přičemž ze zákonné úpravy nevyplývají odlišné podmínky pro stanovení rozumové vyspělosti a mravní vyspělosti.*“

Samotná tato nevyspělost však není pro stanovení trestní odpovědnosti rozhodující, jejím vlivem totiž musí dojít ke ztrátě schopnosti rozpoznávací, určovací či obou těchto schopností. Vyspělost se dále vždy posuzuje ve vztahu ke spáchanému činu. I vůči svým vrstevníkům poměrně zaostalý patnáctiletý jedinec by si měl uvědomit protiprávnost krádeže či vraždy, ovšem u např. zpronevěry tomu tak samozřejmě být nemusí. V případě vícečinného souběhu tak může dojít k situaci, že mladistvý je ve vztahu k některému ze sbíhajících provinění trestně odpovědný a vůči jinému trestně neodpovědný právě z důvodu nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti. Za účelem vyšetření duševního stavu mladistvého se po novele z roku 2009 přibírají dva soudní znalci, jeden z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a druhý z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky se specializací na dětskou psychologii.

5.1 Účinná lítost

Účinná lítost mladistvých pachatelů obsažená v §7 ZSVM je zvláštní úpravou účinné lítosti pachatelů dospělých upravené v §33 TZ. Jedná se o jeden ze způsobů zániku trestnosti – splnění podmínek způsobuje zánik práva státu na potrestání pachatele a také zánik odpovídající povinnosti pachatele potrestání se podrobit. Zánik trestnosti činu také způsobuje, že v případě opakování trestné činnosti nelze na pachatele z tohoto důvodu pohlížet jako na recidivistu ve smyslu §42 písm. p) TZ. Důvody zániku trestní odpovědnosti jsou některými autory³⁴ označovány jako *negativní podmínky trestní odpovědnosti*, jelikož trestní odpovědnost nastupuje pouze, pokud tyto podmínky nenastaly. K jejich existenci se přihlíží z úřední povinnosti.

Podmínky účinné lítosti mladistvých pachatelů jsou:

---

34 Např. ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 59

- a.) horní hranice trestu odnětí svobody stanovená TZ za provinění spáchané mladistvým nepřekračuje pět let
- b.) mladistvý po spáchání činu dobrovolně odstranil nebo napravil způsobený následek, anebo se o to pokusil, zejména nahradil způsobenou škodu, učinil opatření k její náhradě nebo se jinak pokusil odčinit způsobené důsledky
- c.) svým chováním mladistvý projevil účinnou snahu po nápravě
- d.) čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost.

Hranice pěti let odnětí svobody pochopitelně počítá se sazbami uvedenými v TZ, tedy nesníženými postupem podle §31 ZSVM. Podstatným rozdílem oproti úpravě účinné lítosti dospělých pachatelů je fakt, že mladistvý nemusí škodlivý následek svého činu odčinit nebo napravit, ale stačí, pokud se o to pokusí. To znamená podstatné rozšíření možnosti mladistvého pachatele dosáhnout zániku trestnosti svého činu. Určitým interpretačním problémem může být dobrovolnost odstranění nebo napravení způsobeného následku a to zejména ve vztahu k probíhajícímu trestnímu stíhání. V poslední době je zde určitý posun v rozhodovací praxi soudů, kdy mladistvý může započít s náhradou i v průběhu již zahájeného trestního stíhání, což je další rozdíl oproti dospělým pachatelům.³⁵ Vždy záleží na konkrétních okolnostech případu v tom směru, nakolik je trestní stíhání v době napravení škodlivého následku trestného činu (provinění) reálné, s jakou mírou bezprostřednosti hrozí, v jakém rozsahu a komu jsou známy skutečnosti ukazující na to, že byl spáchán trestný čin (provinění) apod. (viz Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11.1. 2001, sp. zn.7 Tz 289/2000).

Účinnou snahou po nápravě se sleduje zejména fakt, že mladistvý se k činu doznal, uvědomil si následky svého provinění a projevil nad ním lítost a dále vlastní projevy mladistvého směřující k jeho nápravě, např. přerušování styků se špatnou společností, zanechání škodlivých návyků a požívání alkoholu apod. ZSVM vyžaduje pouze projev účinné snahy po nápravě, jelikož samotná náprava pachatele vyžaduje delší časový úsek a je závislá na řadě jiných faktorů. Snaha by však měla být skutečná, vážně míněná a směřující k reálně dosažitelnému výsledku.³⁶

Poslední podmínkou zvláštní účinné lítosti mladistvých je, že čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost. V případě, že takové následky vznikly a nejdou odstranit (např. trvalé poškození zdraví), je zánik trestnosti účinnou lítostí

³⁵ ŽATECKÁ, E. a HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2015, str. 24

³⁶ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 63-64

vylooučen. Tato podmínka tedy vlastně omezuje obdobně jako podmínka pětileté hranice trestního opatření odnětí svobody okruh případů, ve kterých je možno tento institut použít.

5.2 Promlčení trestního stíhání

Druhým důvodem zániku trestnosti výslovně uvedeným v §8 ZSVM je promlčení trestního stíhání, které je opět upraveno odchylně od dospělých pachatelů. Při promlčení trestního stíhání zaniká trestnost činu uplynutím doby stanovené zákonem. Důvodem promlčení je jednak fakt, že uplynutím času slábne společenské povědomí o spáchaném činu, jinými slovy se na trestný čin (provinění) zapomíná a také domněnka, že pachatel, který v promlčecí době nespáchal čin, stejně nebo přísněji trestný, se napravil a není tak potřeba ukládání trestu. Dalším důvodem je také, že plynutím doby se zvyšuje náročnost dokazování, jelikož se stává obtížnější opatřování důkazů a současně se snižuje jejich důkazní síla (např. svědci zapomínají podrobnosti případu).

Promlčecí doba je stejně jako u dospělých pachatelů (§34 TZ) stanovena v závislosti na horní hranici trestu odnětí svobody hrozícího podle zvláštní části TZ, ovšem je vůči této úpravě přibližně poloviční. Promlčecí doba je stanovena na deset let, pokud TZ na dané provinění umožňuje uložit výjimečný trest, pět let v případě horní hranice trestu odnětí svobody nejméně deset let a tři léta u ostatních provinění. Pracuje se opět s tresty uvedenými v TZ a nesníženými podle §31 ZSVM.

Počátek, stavení a přerušení promlčecí doby se řídí obecnou úpravou obsaženou v trestním zákoníku a z promlčení jsou vyloučeny provinění taxativně vypočtené v §35 TZ.

5.3 Promlčení výkonu trestního opatření

Institutem podobným promlčení trestního stíhání (resp. promlčení trestnosti) je promlčení výkonu trestního opatření upravené v § 34 ZSVM. Také vychází z premisy, že potřeba pachatele potrestat s plynutím času postupně slábne, jelikož účelu trestu (trestního opatření), tedy zejména odrazení od páchaní další trestné činnosti a vedení řádného života, může být dosaženo i bez jeho výkonu.

Zásadním rozdílem oproti promlčení trestnosti je fakt, že trestní stíhání proběhlo a jeho výsledkem bylo pravomocné uložení trestního opatření. Pokud k jeho výkonu nedojde do pěti let od právní moci rozhodnutí, které trestní opatření ukládá, zaniká právo státu na výkon trestního opatření a současně povinnost odsouzeného mladistvého se mu podrobit. V případě

uložení výjimečného trestního opatření odnětí svobody nad pět let pak činí promlčecí doba deset let.

Počátek, stavení a přerušení promlčecí doby se řídí obecnou úpravou obsaženou v trestním zákoníku a z promlčení jsou vyloučeny trestní opatření uložená za činy taxativně vypočtené v §35 TZ. Z povahy některých trestních opatření je jejich promlčení vyloučeno, např. z podstaty věci nelze promlčet výkon trestního opatření zákazu činnosti.

5.4 Zahlazení odsouzení

Speciální úprava zahlazení odsouzení obsažená v § 35 ZSVM vyjadřuje zvýšený zájem na odstranění všech právních důsledků odsouzení a na eliminaci rizika stigmatizace mladistvých pachatelů. Důsledkem zahlazení odsouzení je fakt, že toto odsouzení není uváděno ve výpisu z Rejstříku trestů a odsouzený není povinen takové odsouzení kdekoli uvádět, je u něj tedy splněna podmínka trestní bezúhonnosti a na odsouzeného se hledí, jako by nebyl odsouzen. Zahlazené odsouzení také nezakládá recidivu, ačkoliv je i nadále uváděno v opise z evidence Rejstříku trestů vydávaném pro potřeby dalších trestních řízení.

ZSVM ve svém § 35 upravuje dva způsoby zániku právních důsledků odsouzení, které si jsou navzájem velmi podobné, *zahlazení odsouzení soudem a fikce zahlazení odsouzení ze zákona*. Fikce zahlazení odsouzení u trestních opatření obecně prospěšných prací, zákazu činnosti, odnětí svobody podmíněně odloženého na zkušební dobu (s dohledem) není v tomto speciálním zákoně upraveno a tak se použije obecná úprava obsažená v TZ.

Řízení o zahlazení odsouzení soudem probíhá podle § 35 odst. 2 z úřední povinnosti, a to v případech, kdy byl mladistvý odsouzen k nepodmíněnému odnětí svobody převyšujícímu jeden rok. Řízení probíhá ihned po propuštění na svobodu, hodnotícím kritériem je zejména chování mladistvého ve výkonu trestního opatření odnětí svobody, což se zkoumá ze zprávy poskytnuté soudem příslušnou věznicí. Výstupem řízení je pak rozhodnutí, které obsahuje výrok, zda se odsouzení zahlazuje či nezahlazuje.

V ostatních případech upravených ZSVM nastupuje fikce zahlazení odsouzení ze zákona, vyjádřená pro fikci obvyklým slovním spojením „na pachatele se hledí“. Tato fikce nastává vykonáním trestního opatření či pravomocným upuštěním od něj nebo jeho zbytku a to u trestního opatření odnětí svobody nepřevyšující jeden rok, peněžitého opatření, domácího vězení, zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a u vyhoštění. V případě uložení propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty nastává tato fikce již právní mocí rozsudku, jímž je toto trestní opatření uloženo.

Pokud bylo mladistvému uloženo více trestních opatření vedle sebe, je zahlazení odsouzení podmíněno vznikem fikce zahlazení nebo právní mocí rozhodnutí o zahlazení odsouzení posledního z nich. Zahlazeno totiž může být vždy pouze celé odsouzení, nikoliv pouze jeho část.³⁷

5.5 Vazba, instituty nahrazující vazbu

Vazba v trestních věcech mladistvých by měla být opatřením zcela výjimečným a subsidiárním. Důvodem je, že samotné vzetí do vazby a izolace od přirozeného sociálního prostředí mladistvého, jakožto osoby, jejíž tělesný a duševní vývoj není ukončen, může mít velmi vážné a trvalé následky na její psychiku. Nestačí tedy jen zjistit, že u mladistvého trvá vazební důvod, ale musí se zkoumat, zda obavě, která by u dospělého již sama o sobě odůvodňovala vzetí do vazby, nelze čelit jinými prostředky než vazbou. Pokud je mladistvý vzat do vazby, vždy je třeba písemně odůvodnit, proč nebylo v konkrétní věci užito alternativy k vazbě.³⁸

Vazební důvody v ZSVM upravené nejsou, použije se tedy ustanovení §67 TŘ, které rozlišuje vazbu útečkovou, koluzní a předstižnou. Odlišně je stanoven okruh osob, které se o vzetí do vazby informují. Bez zbytečného odkladu je třeba informovat zákonného zástupce mladistvého (dle §70 TŘ i pokud s tím mladistvý nesouhlasí), zaměstnavatele, příslušné středisko Probační a mediační služby a příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí. Pokud jde o mladistvého v ochranné výchově, informuje se též výchovné zařízení, ve kterém jí má vykonávat.

Ve výkonu vazby bude mladistvý z důvodu jeho ochrany oddělen dle §51 od dospělých pachatelů. To neplatí, pokud k dispozici není dosažitelné místo pro zadržení mladistvých nebo mladistvý nemůže být zadržen na místě určeném pro výkon zadržení mladistvých vzhledem k nutnosti zajistit jeho bezpečnost nebo bezpečnost jiných osob. Podle § 30 zákona č. 273/2008 Sb., zákon o Policii České republiky, se též drží odděleně osoby různých pohlaví a osoby, u nichž lze předpokládat, že proti nim bude vedeno společné trestní řízení nebo spolu jejich trestní věci souvisejí.

---

37 ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 356

38 JELÍNEK, J. a MELICHAROVÁ, D.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou. Praha: Linde, 2004, str. 81

Odlišně od dospělých pachatelů je upraveno též trvání vazby a přezkum vazebních důvodů. Vazba nesmí trvat déle než dva měsíce, v případě zvláště závažného provinění³⁹ déle než šest měsíců. Výjimečně je po uplynutí této doby možno trvání vazby o tuto dobu prodloužit, pokud nebylo možné pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů trestní stíhání skončit a propuštěním mladistvého na svobodu by mohlo zmařit nebo ztížit dosažení účelu trestního stíhání. Důvodem prodloužení však nesmí být průtahy způsobené ze strany orgánů činných v trestním řízení. K tomuto prodloužení může dojít jednou v přípravném řízení a jednou v řízení před soudem pro mládež, ve zvláště složitých případech je tedy maximální doba trvání vazby šest měsíců, v případě podezření ze spáchání zvláště závažného provinění až osmnáct měsíců. Vzhledem k následkům takto dlouhotrvající vazby na psychiku mladistvého se snad ale jedná o pouze teoretické mantinely, jelikož by k takovým případům docházet nemělo.

Prodloužení trvání vazby je poměrně formalizovaný proces. V přípravném řízení prodloužení vazby navrhuje státní zástupce a rozhoduje o něm soudce okresního soudu pro mládež. V řízení před soudem prodloužení vazby navrhuje předseda příslušného senátu soudu pro mládež a rozhoduje o něm soudce nadřízeného soudu pro mládež. Žádost musí být v obou případech doručena nejpozději 15 dnů před skončením vazby, jinak musí být mladistvý dle §47 odst. 4 ZSVM propuštěn. Ve výroku rozhodnutí, kterým se prodlužuje trvání vazby je třeba vždy dobu, o niž se vazba prodlužuje, časově vymezit a to buď stanovením počtu dní, týdnů nebo měsíců, anebo stanovením konkrétního data, do kterého vazba potrvá (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30.6.2004 sp. zn. 8 Tvo 28/2004).

ZSVM ukládá všem orgánům dle něj činným, aby v každém období trestního stíhání zkoumali, zda důvody vazby trvají nebo zda se nezměnily. V případě, že je u mladistvého shledán některý z důvodů vazby, jsou tyto orgány povinny zkoumat, zda nelze další výkon vazby nahradit jiným opatřením a mladistvého z vazby propustit. Ačkoliv tuto povinnost mají všechny orgány činné podle ZSVM, o propuštění mladistvého z vazby rozhoduje v přípravném řízení státní zástupce či soud pro mládež a v řízení před soudem soud pro mládež. Pokud se o takových skutečnostech dozví policejní orgán, pak o tom informuje dozorujícího státního zástupce, který případně mladistvého usnesením propustí z výkonu vazby na svobodu. Státní zástupce tak může učinit i na základě vlastního zkoumání či na základě žádosti mladistvého podle § 71a TŘ. Pokud je mladistvý ve vazbě na základě více vazebních důvodů a odpadne pouze některý z nich, státní zástupce usnesením rozhodne o

---

³⁹ Úmyslné provinění, za které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let

změně důvodů vazby a neprodleně o tom informuje věznicí, kde mladistvý vykonává vazbu. V případě, že u mladistvého ve výkonu vazby naopak přistoupí nový vazební důvod, státní zástupce navrhne soudu pro mládež, aby o změně důvodů vazby vydal rozhodnutí.

Instituty nahrazující vazbu až na výjimku, tedy umístění v péči důvěryhodné osoby, nemají v ZSVM speciální úpravu a použije se tak obecná úprava obsažená v TŘ. Jedná se o

- *záruku zájmového sdružení občanů* (§ 3 odst. 1 TŘ) nebo i jednotlivé důvěryhodné osoby, která je schopna příznivě ovlivnit chování mladistvého (§ 73 odst. 1 písm. a) TŘ)
- *písemný slib mladistvého* (§ 73 odst. 1 písm. b) TŘ)
- *dohled probačního úředníka* (§ 73 odst. 1 písm. c) TŘ)
- *poskytnutí peněžité záruky* (§ 73a odst. 1,2 TŘ).

Záruka poskytnutá zájmovým sdružením občanů nebo důvěryhodnou osobou musí být soudem vždy přezkoumána, zejména zda-li ji lze vzhledem k okolnostem případu a osobě mladistvého považovat za dostatečnou. Také je důležité zjistit, jestli je zájmové sdružení či důvěryhodná osoba reálně schopna ovlivnit chování mladistvého pozitivním směrem. Záruka musí obsahovat konkrétní opatření, která budou vůči mladistvému uplatňována a měli by být schopné zajistit, aby se mladistvý zdržel páchání provinění a spolupracoval s orgány činnými podle ZSVM. Nahrazení vazby zárukou je vyloučeno u koluzní vazby.

Písemný slib mladistvého musí být v písemné podobě a mladistvým vlastnoručně podepsán. Obsahem musí být vyjádření, že povede řádný život a zdrží se dalších provinění, na vyzvání se dostaví k orgánu činnému podle ZSVM, předem vždy oznámí vzdálení se z místa pobytu a bude dodržovat povinnosti a omezení, které mu soud pro mládež uloží. Tento slib se musí zdát orgánu rozhodujícím o vazbě jako dostatečný.

Dohled probačního úředníka nad obviněným mladistvým je svým obsahem velmi podobný výchovnému opatření dohledu probačního úředníka dle § 16 ZSVM. Spočívá v povinnosti mladistvého se ve stanovených lhůtách dostavovat k určenému probačnímu úředníkovi, informovat ho o změnách pobytu, zaměstnání apod. a také strpět jeho dohled nad uloženými omezeními a povinnostmi.

Peněžitá záruka spočívá ve složení přiměřené finanční částky jakožto prostředek odstranění obav, že mladistvý uprchne, bude se skrývat nebo bude opakovat trestnou činnost. Pokud se některá z těchto obav naplní, záruka připadá dle §73a odst. 3 TŘ státu. Nabízenou

záruku je třeba zkoumat z hlediska její výše vůči majetkovým poměrům mladistvého a vůči závažnosti provinění, pro které je stíhán. Záruku může za mladistvého poskytnout i jiná osoba, ale nahrazení vazby finanční zárukou je vždy vyloučeno u vazby koluzní a u provinění vyjmenovaných v § 73a odst. 1 TR. Samotné rozhodování o peněžitě záruce má dvě fáze, v první se vydává rozhodnutí o přípustnosti peněžitě záruky a v druhé se vydává rozhodnutí o ponechání mladistvého obviněného na svobodě nebo o jeho propuštění na svobodu za současného přijetí složené peněžitě záruky.⁴⁰

Zvláštním institutem, který se použije pouze v řízení proti mladistvým je náhrada vazby mladistvého jeho *umístěním v péči důvěryhodné osoby* upravená v § 50 ZSVM. Důvěryhodnou osobou by měla být osoba, která je schopná o mladistvého pečovat, pochází z jeho blízkého prostředí a zejména musí být schopná na mladistvého výchovně působit, proto je důležité, aby u něj požívala přirozené i sociální autority. Nedochozí k odnětí mladistvého z péče jeho rodičů, péče důvěryhodné osoby není náhradou rodičovské péče, jejím smyslem je motivace mladistvého k vedení řádného života. Ve většině případů je touto důvěryhodnou osobou někdo ze širší rodiny mladistvého, ale může jí být i např. vychovatel v internátu či nadřízený mladistvého z jeho zaměstnání. Dlouhodobě se však v praxi ukazuje, že tento druh náhrady vazby je užíván ve velmi omezené míře. Jako hlavní důvod je uváděna absence důvěryhodné osoby, neboť tam, kde již hrozí vazba, zpravidla není možné v rámci rodiny ani blízkého sociálního okolí mladistvého důvěryhodnou osobu, která by současně měla na mladistvého potřebný vliv, nalézt.⁴¹

Podmínkou je písemný souhlas této důvěryhodné osoby, ve kterém se zaváže, že bude o dotyčného mladistvého pečovat a převezme odpovědnost za to, že se mladistvý bude řádně dostavovat k orgánům činným podle ZSVM, nebude mařit vyšetřování a bude dodržovat i jiné povinnosti a omezení stanovené soudem pro mládež (v přípravném řízení státním zástupcem). Na druhé straně s tímto svěřením do péče musí souhlasit i dotyčný mladistvý, což je samozřejmě velice účelné. Tento souhlas musí být taktéž písemný a obsahuje slib, že se dotyčný bude chovat podle stanovených podmínek.

Rozdíl mezi nahrazení vazbou zárukou důvěryhodné osoby a umístěním do péče důvěryhodné osoby je jejich časový prvek. Umístěním do péče se myslí soustavná starost o nezletilého, kdežto záruka důvěryhodné osoby je pouze jednorázový akt, ve kterém nedochází

---

40 ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 429

41 HULMÁKOVÁ, J.: Vazba v řízení ve věcech mladistvých deset let od účinnosti ZSM. Státní zastupitelství, 2013, č. 3, str. 30

k zapojení mladistvého. Umístění do péče je institut více formalizovaný a také pro důvěryhodnou osobu náročnější, proto zde neplatí omezení vazebních důvodů a lze tak použít i na vazbu koluzní.

Upraven je postup v případě, že mladistvý nebo důvěryhodná osoba neplní závazky pro ně vyplývající z umístění v péči důvěryhodné osoby. Orgán rozhodující o vazbě na návrh mladistvého, důvěryhodné osoby, nebo i bez návrhu, rozhodne o zproštění z jejich stanovených povinností a současně buď ustanoví jinou důvěryhodnou osobu, přijme jiné opatření nahrazující vazbu nebo rozhodne o vazbě či vydá příkaz k zatčení mladistvého. O vazbě a institutech ji nahrazující vždy rozhoduje soud pro mládež.

6. Sankcionování mladistvých

6.1 Druhy sankcí

Řešení trestné činnosti mladistvých v rovině uplatnění trestněprávních sankcí tvoří odstupňovaný a provázaný systém. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže přitom vytváří hierarchii vzájemně se doplňujících reakcí na spáchaná provinění. Posloupnost forem řešení trestné činnosti mladistvých lze shrnout takto:

- a.) *Řešení odklonem od trestního stíhání*
- b.) *Ukládání výchovných a ochranných opatření, jakožto méně intenzivní reakci*
- c.) *Ukládání alternativních trestních opatření nespojených s bezprostředním odnětí svobody*
- d.) *Ukládání trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody jakožto ultima ratio, krajní prostředek*

Dle §2 ZSVM se tresty ukládané v řízení proti mladistvým nazývají opatření. Myšlenka odlišné terminologie vyvěrá z principu tzv. restorativní justice a jejím důvodem je zejména ochrana osobnosti mladistvých pachatelů před stigmatizací způsobenou ukládáním trestů. Samotné slovo trest totiž zdůrazňuje prvek újmy a odplaty.

Velmi důležitou zásadou související s ukládáním opatření mladistvým je povinnost přihlížet při jejich ukládání k osobnosti mladistvého, včetně jeho věku a rozumové a mravní vyspělosti, zdravotnímu stavu, jakož i jeho osobním, rodinným a sociálním poměrům. Ukládané opatření by též měla reflektovat povahu a vážnost spáchaného činu. Jedná se tedy o požadavek vysoce individualizovaného postupu v jednotlivých případech.

Ačkoliv záměrem autorů ZSVM, jak již bylo řečeno, bylo hierarchizovat formy řešení trestné činnosti mladistvých a preferovat zejména opatření výchovná a ochranná před opatřeními trestními, soudní praxe tuto snahu nenaplnuje. Katedra trestního práva Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci provedla výzkumný projekt s cílem zjištění efektivního fungování sankcionování mladistvých v praxi. Došlo tak k analýze náhodně vybraného vzorku 204 mladistvých pachatelů, kteří byli v roce 2008 pravomocně odsouzeni některým z deseti vybraných okresních soudů. Studie zjistila, že ve sledovaných případech došlo k uložení 74 výchovných opatření ve vztahu k 56 mladistvým. Jako samostatné opatření ovšem bylo opatření výchovné uloženo pouze v deseti případech, tedy v necelých 5% sledovaných věcí. Ve zbylých 46 případech bylo výchovné opatření uloženo zároveň s některým opatřením trestním. Dá se tedy konstatovat, že výchovná opatření v praxi soudů nefungují jako alternativa k opatřením trestním, ale spíše jako doplnění trestních opatření.⁴²

V následujících kapitolách se budu zabývat reakcemi na provinění spáchaná mladistvými pachateli a jejich jednotlivými formami.

6.2 Odklony

Jako odklony označujeme zvláštní (alternativní) způsoby řízení, tedy postupy odchylné od standartního postupu, kdy účelem je především rychlejší a efektivnější vyřízení vhodných věcí, které nevyžadují projednání věci před soudem v hlavním líčení.⁴³ Mezi tyto zvláštní způsoby řízení ZSVM výslovně v § 69 řadí podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání. Tento výčet však není úplný, jelikož i v případě mladistvých lze využít další tři zvláštní způsoby řízení, které se řídí trestním řádem – řízení proti uprchlému, řízení před samosoudcem (včetně zjednodušeného řízení) a řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu.

Obecné podmínky pro využití odklonů v řízení proti mladistvým jsou, že podezření ze spáchání provinění se jeví na základě dostatečného objasnění skutkového stavu zcela důvodným a mladistvý je připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků provinění. Fakultativní podmínkou pak je možnost po mladistvém požadovat, aby se zavázal k chování omezujícím možnosti spáchání dalších provinění.

---

42 ŠČERBA, F.: Alternativní řešení trestních věcí mladistvých: Poznatky z praxe. In: JELÍNEK, J. (ed): Alternativní řešení trestních věcí. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015, trestní sankce. Praha: Leges, 2015, str. 37-39

43 ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 729

Vzhledem k zaměření mé práce se budu podrobněji zabývat jediným odklonem použitelným pouze v trestním řízení s mladistvými pachateli, tedy odstoupením od trestního stíhání.

6.2.1 Odstoupení od trestního stíhání

Odstoupení od trestního stíhání je alternativní formou řešení trestné činnosti mladistvých, která přichází v úvahu při spáchání provinění, na které TZ stanoví horní hranici trestu odnětí svobody nepřevyšující tři léta a to za podmínky, že již bylo dosaženo účelu ZSVM a pokračování trestního stíhání tak není třeba, či k dosažení toho účelu dojde právě vydáním usnesení o odstoupení od trestního stíhání, se kterým lze spojit uložení některého z výchovných opatření.

Krom obecných požadavků pro uplatnění odklonů vypsanych výše stanovuje ZSVM další fakultativní podmínky. Od trestního stíhání lze odstoupit *zejména* pokud mladistvý vykonal vhodný probační program, byla úplně či částečně nahrazena škoda způsobená proviněním a poškozený s takovým odškodněním souhlasí (obdobně pokud bylo vydáno získané bezdůvodné obohacení a poškozený s takovým vrácením souhlasí), či bylo mladistvému uděleno napomenutí s výstrahou a takové řešení lze z hlediska účelu řízení považovat za dostatečné.

Ohledně náhrady škody stojí za povšimnutí formulace „byla nahrazena“. Z této formulace totiž (na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání) nevyplývá povinnost, aby škoda byla nahrazena samotným mladistvým. Otevírá se tak možnost náhrady škody jinou osobou, ve většině případů rodičem mladistvého. Dle Ščerby tak lze mít určité pochybnosti o výchovném účinku takového způsobu vyřízení věci, když podstatnou podmínku pro jeho aplikaci splní jiný subjekt než mladistvý. Převzetí odpovědnosti za spáchaný čin a pocítění jeho důsledků se tak narušuje. Je pak věcí státního zástupce, případně soudu pro mládež, aby došlo ke zvážení, zda došlo ke splnění obligatorních podmínek pro odstoupení od trestního stíhání. Dalším korektivem je pak vyžadovaný souhlas poškozeného s náhradou škody, poškozený totiž může vyjádřit nesouhlas nejen s výší odškodnění, ale též s jeho způsobem.⁴⁴

Postavení poškozeného v případě odstoupení od trestního stíhání je však v rozporu se zásadou uspokojení zájmů poškozeného odpovídající koncepci restorativní justice velice

---

44ŠČERBA, F.: Restorativní přístup při řešení trestních věcí mladistvých v České republice. In: STRÉMY, T. (ed.): Restorativna justícia a alternativne tresty v aplikačnej praxi. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Trnava: Leges, 2015, str. 35-36

slabé. Náhrada škody poškozenému a jeho souhlas jsou pouze fakultativní podmínky pro využití tohoto druhu odklonu a právě tento souhlas je jedinou možnou participace poškozeného na řešení věci. Postavení poškozeného nadále zeslabuje fakt, že o odstoupení od trestního stíhání je pouze vyrozuměn a není mu umožněno proti takovému postupu podat stížnost.⁴⁵

Mladistvý však nesouhlas s takovým postupem vyjádřit může a to pokud do tří dnů od oznámení usnesení od trestního stíhání prohlásí, že na projednání věci trvá. Pokud řízení nadále pokračuje pouze kvůli takovému prohlášení, soud pro mládež mladistvého v dalším řízení buď zproští viny či vinu vysloví, ovšem nedojde k uložení trestního opatření.

Výrok o zastavení trestního stíhání musí obsahovat přesný popis skutku, pro který se stíhání zastavuje. Uvést je třeba místo, čas, způsob spáchání a další rozhodné skutečnosti spáchaného provinění, tak aby nemohlo dojít k záměně s jiným proviněním. Potřeba je též zákonné označení provinění, které je ve skutku spatřováno. Jelikož usnesení o odstoupení trestního stíhání nemá povahu odsuzujícího rozsudku (a na pachatele se hledí, jako by nebyl odsouzen), nemůže být dle §54 odst. 3 ZSVM zveřejněno ve veřejných sdělovacích prostředcích ani jiným způsobem.⁴⁶

Ačkoliv se jedná o jediný odklon použitelný pouze vůči mladistvým a možnost spojit s výrokem o odstoupení od trestního stíhání s uložením některého z široké škály výchovných opatření, umožňuje soudům pro mládež velký prostor pro uvážení, je aplikován spíše výjimečně, ročně pouze v několika desítkách případů a četnost jeho využití nevykazuje vzrůstající tendenci.⁴⁷

6.3 Výchovná opatření

V hierarchii sankcí ukládaných mladistvým stojí výchovná opatření na druhém místě, jedná se tak o druhou nejmírnější reakci na provinění mladistvých pachatelů. Jsou jediným druhem opatření využitelných v reakci na trestněprávně postižitelné činy, které se uplatní *pouze* vůči mladistvým provinilcům. Hlavním cílem těchto opatření je působení na výchovu mladistvých a snaha vést je k řádnému životu v souladu se zákony a to primárně cestou

---

45 ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 598

46 ŽATECKÁ, E.: Odstoupení od trestního stíhání mladistvého – vybrané problémy. In: Strémy, T. (ed.): Restorativna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, str. 520-521

47 ZEMAN, P. a kol.: Zkrácené formy trestného řízení – možnosti a limity. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013, str. 91

obnovení sociálního zázemí mladistvých provinilců, k řešení jejich životních problémů, k odstranění příčin jejich trestné činnosti a ke změně jejich životních postojů.

Výchovná opatření je možno ukládat nejen při odsouzení, ale též při upuštění od trestního opatření či podmíněném upuštění od trestního opatření. Je možno je i použít jako doplněk k uloženým ochranným či trestním opatřením, pokud to dovoluje jejich povaha.

Zvláštností výchovných opatření je možnost uložit je soudem pro mládež (v přípravném řízení státním zástupcem) již v průběhu trestního řízení. Takto uložená opatření skončí nejpozději s pravomocným ukončením řízení. Vzhledem k tomu, že tato možnost by byla v rozporu s ústavním principem presumpce neviny, je však uložení takového opatření podmíněno souhlasem osoby, proti které se řízení vede. Mladistvý má možnost tento souhlas kdykoliv v průběhu řízení odvolat, čímž výkon výchovného opatření končí. Při jejich použití ve spojení s rozhodnutím ve věci a v rámci odklonů se tento souhlas nevyžaduje. Výjimkou je povinný souhlas mladistvého při ukládání povinnosti absolvovat probační program.

Jednotlivými výchovnými opatřeními jsou:

- a.) *Dohled probačního úředníka*
- b.) *Probační program*
- c.) *Výchovné povinnosti*
- d.) *Výchovná omezení*
- e.) *Napomenutí s výstrahou*

6.3.1 Dohled probačního úředníka

Dohled probačního úředníka je velice intenzivní zásah do životních poměrů mladistvého založený na kombinaci prvků kontroly, pomoci a poradenství. Kontrola spočívá ve sledování chování provinilce v jeho přirozeném prostředí, sledováno je však i výchovné působení rodičů na něj.⁴⁸ Nedochází k odtržení provinilce od původních rodinných a sociálních vztahů, což je důležitý aspekt všech výchovných opatření. Kontrola by neměla být prováděna pouze prostřednictvím jiných subjektů (např. škola, rodiče), ale i pravidelnými osobními návštěvami probačního úředníka v místě bydliště mladistvého a jeho škole či pracovišti.

Úkolem probačního úředníka je nejen sledování a kontrola chování mladistvého, včetně uložených výchovných omezení a výchovných povinností, případně probačního

---

⁴⁸ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 167-168

programu, ale také odborné vedení a působení na mladistvého. Dohled probačního úředníka je nástrojem k zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti, a také snaha zajistit řádný budoucí život mladistvého, což samotná kontrola není způsobilá zvládnout.

Důležitým dokumentem, který vypracovává úředník probační a mediační služby ve spolupráci s obviněným je probační plán dohledu. Tento plán popisuje zejména jak často bude dohled prováděn, kde budou probíhat pravidelná setkání mladistvého s úředníkem a jakým způsobem bude mladistvý plnit omezení a povinnosti mu soudem uložené v rámci probačního dohledu. Dle Sotoláře⁴⁹ by program probačního dohledu měl obsahovat:

- a) *Objasnění motivů a podmínek jednání mladistvého vedoucích ke spáchání trestné činnosti a stupně rizika jeho opakování*
- b) *Metody práce s mladistvým vedoucí k tomu, aby si uvědomil negativní dopad svého činu na poškozeného*
- c) *Rámcový rozvrh plánovaných osobních kontaktů probačního úředníka s mladistvým a rámcový rozvrh jeho návštěv v bydlišti mladistvého*
- d) *Způsob kontroly průběžného plnění podmínek, povinností a omezení uložených mladistvému*
- e) *Individuální plán výkonu dohledu, včetně cílů a metod resocializace*
- f) *Vymezení zamýšlených cílů dohledu, zvláště změn v chování směřujících k posílení vědomí odpovědnosti a snížení rizika recidivy*
- g) *Časový harmonogram plánovaného dosažení jednotlivých cílů.*

Jelikož tento výčet je velice obsáhlý, až maximalistický, je možno pojímat uvedené teze spíše jako cíl, ke kterému by výkon probačního dohledu měl směřovat.⁵⁰

Z titulu uložení opatření dohledu probačního úředníka vyplývá delikventovi několik povinností. Je povinen s úředníkem spolupracovat způsobem, který mu je stanoven. Je povinen se k úředníkovi periodicky dostavovat v určených lhůtách a současně je povinen mu nebránit ve vstupu do svého bydliště. Má též informační povinnost o změně důležitých skutečností, např. změně bydliště či zaměstnání.

---

49 SOTOLÁŘ, A.: Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Trestněprávní revue, 2005, č. 5, str. 232

50 VEČERKA, K., a kolektiv: Ohrožená mládež mezi prevencí a represí. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, str. 83

V případě, že delikvent nedodrží povinnosti mu stanovené, může mu udělit probační úředník výstrahu dle §7 odst. 3 zákona č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě. Tato výstraha má význam pouze jako upozornění na následky, které hrozí při dalších prohřešcích. Pokud by se jednalo o opakované porušení povinností či o porušení závažnější, probační úředník o tom bez zbytečného průtahy informuje předsedu senátu soudu, který dohled uložil (případně samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce), aby rozhodl o dalších opatřeních vhodných k nápravě mladistvého.

Jelikož práce probačního úředníka v těchto případech vyžaduje práci v terénu, problémem tohoto druhu opatření může být vzdálenost střediska probační a mediační služby od bydliště mladistvého pachatele, což může ze strany úředníka znamenat nadměrnou časovou zátěž. To souvisí s dalším problémem, nedostatečným personálním obsazením středisek Probační a mediační služby, který je dále prohlouben faktem, že ve věcech mladistvých mohou být činní pouze specializovaní probační úředníci se speciální přípravou pro zacházení s mládeží. Dohled probačního úředníka může mít také závažný psychologický dopad. Osobní návštěvy úředníka ve škole či pracovišti mladistvého mohou prohloubit stigmatizační efekt rozšířením okruhu lidí, kteří vědí, že se v daném prostředí pohybuje pachatel provinění (případně osoba obviněná z jeho spáchání).⁵¹

6.3.2 Probační program

Pojem probační program ZSVM vykládá v §17 odst. 1 jako „zejména program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvoji sociálních dovedností a osobnosti mladistvého“. Jedná se o demonstrativní výčet. Probačním programem ve smyslu tohoto zákona je pouze probační program zapsaný do zvláštního seznamu probačních programů vedených ministerstvem spravedlnosti ČR a to po jeho schválení ministrem spravedlnosti. V současné době je akreditovaných pouhých 14 probačních programů, z toho pouze 2 s celostátní působností, zbytek je pak realizován zpravidla v obvodu jednoho okresního soudu.⁵²

Program musí být vhodný vzhledem k potřebám mladistvého a zájmům společnosti. Mladistvý musí mít možnost se s jeho obsahem v dostatečném rozsahu seznámit a vyslovit s jeho uložením souhlas. Tento souhlas je na rozdíl od ostatních výchovných opatření třeba vyslovit i při projednání při hlavním líčení, tedy nejen v přípravném řízení. Vzhledem k tomu,

---

51 ŠČERBA, F., COUFALOVÁ, B.: Efektivita sankcionování mladistvých. Praha: Leges, 2016, str 89

52 Viz <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5887&d=331242> – přístup k 28.11.2016

že se jedná o poměrně podstatný zásah do života delikventa, osobně považují tento požadavek za přiměřený. Zastávám názor, že kdyby tento souhlas potřeba nebyl, existovalo by více případů, kdy mladiství pachatelé program sabotují, v lepším případě svou pasivitou, v horším případě cíleným narušováním jeho průběhu, čímž ztěžují dosažení jeho cílů i ostatním.

Mladistvému se obvykle spolu s probačním programem uloží, aby podle svých sil nahradil škodu či odčinil nemajetkovou újmu, kterou proviněním způsobil. Kontakt s poškozenou osobou prostřednictvím probační a mediační služby pachateli pomáhá uvědomit si následky svého jednání a má díky tomu výchovný efekt.

V případě, že mladistvý neplní stanovené povinnosti úředník probační služby opět uděluje důtku či informuje soudce, který program nařídil.

6.3.3 Výchovné povinnosti

Základním smyslem a podstatou výchovných povinností je jejich bezprostřední reakce na trestnou činnost a snaha usměrnění jednání mladistvých pachatelů určitým pozitivně motivujícím způsobem, dosažení žádoucí změny jejich životních postojů a řešení problémů, spojených s trestnou činností.⁵³ Jedná se o zásah do osobní svobody mladistvého, proto je potřeba jejich uložení pečlivě uvážit.

Dvě z výchovných povinností, které jsou v demonstrativním výčtu zákona, se vztahují k poškozeným osobám – konkrétně se jedná o usilování o vyrovnání s poškozením a nahrazení škody nebo odstranění následků provinění. Svou povahou jsou tyto povinnosti blízké úkonům směřujícím k podmíněnému zastavení trestního stíhání či narovnání. Jejich výhodou je ovšem v případě mladistvých možnost uložit je státním zástupcem již v přípravném řízení, jelikož to zvyšuje jejich dopad na mladistvého. Důležitým prvkem je konfrontace s poškozeným, který je vtažen do řešení svého případu a má možnost se aktivně podílet na řešení vzniklé situace.

Dále je možno uložit výchovnou povinnost k uhrazení přiměřené peněžité částky, která je určena na peněžitou pomoc obětem trestných činů podle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Úhrada peněžité částky na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti není formou nepřímého trestního postihu, ale jde o výraz určité reparace veřejného zájmu.⁵⁴ Rozdíl mezi náhradou škody poškozenému a příspěvkem na peněžitou pomoc obětem trestných činů je

⁵³ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 187

⁵⁴ SOTOLÁŘ, A.: Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže. Trestněprávní revue 2007, č. 12., str. 345

jejich cílenost. Peněžitá pomoc je určena státu a obětem je následně vydávána na základě žádosti Odboru odškodňování Ministerstva spravedlnosti ČR. Dalším rozdílem je fakt, že absence jakéhokoliv limitu pro stanovení této výchovné povinnosti teoreticky umožňuje uložení tvrdšího zásahu do majetku mladistvého, než ke kterému lze přistoupit v rámci uložení peněžitého opatření. Jelikož tato skutečnost neodpovídá charakteru výchovných opatření, jakožto nejmírnějšího typu opatření ukládaných mladistvým, Ščerba⁵⁵ navrhuje tento nedostatek napravit zakotvením maximální výše této peněžité částky.

Výchovnou povinnost uhradit peněžitou částku lze uložit, jestliže lze předpokládat, že bude uhrazena z peněžitých prostředků, s nimiž smí mladistvý samostatně nakládat. Jinými slovy by měla být uhrazena z prostředků mladistvého, aby náklad pocítil a ne např. jeho rodiči, což je z hlediska kontroly značně problematické. Dle mého názoru je efektivnější povinností náhrada škody poškozenému, jelikož dochází k osobnímu kontaktu s poškozeným, což má díky uvědomění si následků svého jednání větší výchovný efekt než prosté uhrazení peněz abstraktní instituci.

Mladistvému je možné uložit bezplatné vykonání společensky prospěšné činnosti určitého druhu (např. vedení kroužku v Domově dětí a mládeže) v jeho volném čase. Tato povinnost je poměrně blízká trestu obecně prospěšných prací, ale umožňuje větší variabilitu, zejména ve výběru druhu prospěšné činnosti, která by měla mladistvému vyplnit jeho volný čas a nasměrovat jeho chování správným směrem. Při stanovování vhodné činnosti je velmi důležitá spolupráce s probační a mediační službou. Uložit delikventovi toto opatření je možno pouze takovým způsobem, aby nenarušilo jeho přípravu na budoucí povolání. Samozřejmostí je přihlídnutí ke zdravotní způsobilosti mladistvého. Omezen je též časový rozsah činnosti a to čtyřmi hodinami denně, osmnácti hodinami týdně a stropem šedesáti hodin celkem.

Zejména v případech, kdy mladistvý bydlí sám nebo v prostředí, které má na něj špatný vliv a ohrožuje jeho další vývoj, je možné též uložení výchovné povinnosti bydlet s rodičem nebo jiným dospělým odpovědným za jeho výchovu.

Na případy, kdy je provinění spácháno pod vlivem návykových látek nebo v souvislosti s jejich užíváním, je možno též reagovat povinností podrobit se léčbě závislosti na návykových látkách. V tomto případě se nejedná o ochranné léčení nebo zabezpečovací detenci podle trestního zákoníku, ale jde zpravidla o ambulantní léčbu v K-centru.

---

55 ŠČERBA, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, str. 382

Posledním druhem výchovných povinností je povinnost podrobit se ve volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, který není probačním programem. Ačkoliv je obsah této výchovné povinnosti prakticky totožný právě s výchovným opatřením uložení probačního programu, jsou zde dva podstatné rozdíly. V případě uložení výchovné povinnosti nemusí být „vhodný program“ akreditovaný ministerstvem spravedlnosti, tudíž se otevírá širší možnost výběru a taktéž není vyžadován souhlas mladistvého s účastí na takovém programu. Jelikož důvody vedoucí k vyžadování tohoto souhlasu pochopitelně existují i u této výchovné povinnosti, osobně považuji tento fakt za nelogický a *de lege ferenda* navrhuji zakotvit tento požadavek i u tohoto institutu.

V případě porušení stanovených výchovných povinností může příslušný probační úředník udělit mladistvému výstrahu či informovat soudce, který povinnost uložil, aby rozhodl o dalším postupu.

6.3.4 Výchovná omezení

ZSVM obsahuje demonstrativní výčet výchovných omezení, které je možno mladistvým pachatelům uložit. Výchovná omezení mají charakter zákazu určitých činností a může dojít i k zákazu činností jinak zákony dovolených. Mohou být uložena pod podmínkou, že daný zákaz nenaruší přípravu pachatele na budoucí povolání.

Typickým příkladem výchovného omezení je zákaz styku s určitými osobami. Toto opatření je vhodné použít zejména při spáchání trestné činnosti spáchané ve spolupachatelství, např. v partě kamarádů, kteří si navzájem dodávají odvalu ke krádežím v obchodech. Absence styku s takovými osobami může mít na pachatele pozitivní vliv a zabránit opakování trestné činnosti v budoucnu.

Jiným zástupcem tohoto druhu opatření je zákaz navštěvovat určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvé nevhodné prostředí. Toto opatření je na místě v případech, kdy je provinění páčáno po návštěvě např. v baru či na diskotéce, kde se mládež posilní konzumací alkoholu a následně provádí činnosti, které mohou vyústit v protiprávní činy jako například poškození cizí věci.

Problematickou se jeví možnost uložit výchovné omezení spočívající v zákazu zdržovat se na určitém místě. Jelikož chybí jakýkoliv legislativní mantinel pro rozsah jeho ukládání, je tak možné uložit mladistvému zákaz zdržovat se na jistém konkrétně a úzce

vymezeném místě (např. místo, kde se schází problematická mládež), ale třeba i v určitém obvodu. Svým obsahem se tak toto omezení může překrývat s trestem zákazu pobytu, který ovšem není možné mladistvému uložit, jelikož ve výčtu trestních opatření v ZSVM absentuje. Pokud lze určitý postih, který odpovídá jednomu z druhu trestů, mladistvému uložit jako výchovné opatření, ovšem ne jako opatření trestní, je třeba to hodnotit jako nelogičnost v systému sankcí mladistvých. Ščerba⁵⁶ spatřuje dvě řešení tohoto problému. První spočívá v úplném vypuštění tohoto druhu výchovných omezení z demonstrativního výčtu §19 ZSVM a druhé v zavedení možnosti uložit trestní opatření zákazu pobytu a zároveň vymezení rozsahu a podmínek pro uložení odpovídajícího výchovného omezení. Osobně považuji za přijatelnější druhou možnost, jelikož nespátřuji důvod proč možnost takového trestního opatření (pokud tedy nebude například na překážku při přípravě mladistvého k jeho povolání) apriorně nepřipouštět a dovedu si představit případy, kdy by takové opatření jevilo jako vhodné.

V případě, že je provinění spácháno pod vlivem návykových látek nebo v souvislosti s jejich užíváním je vhodnou reakcí udělit zákaz užívání takových návykových látek. Absence drog může mladistvým pachatelům pomoci uvědomit si následky svého chování a nadále se vyvarovat jejich užívání.

Opět má velice důležitou roli probační a mediační služba, která po analýze sociálního prostředí a chování pachatele navrhne vhodné výchovné omezení. Probační a mediační služba v praxi též kontroluje dodržování těchto zásad. Důsledná kontrola je ovšem věcí velmi složitou, jelikož by vyžadovalo nepřiměřené množství času například kontrolovat mladistvého, jestli se opravdu nestýká s osobami, se kterými to má zakázáno.

6.3.5 Napomenutí s výstrahou

Napomenutím s výstrahou soud pro mládež (v přípravném řízení státní zástupce) mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce důkladně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní ho na následky, které mu hrozí v případě opakování trestné činnosti. Způsob vyslovení napomenutí s výstrahou není zákonem stanoven.

Pokud se to jeví jako vhodné a účelné, může soud současně při vyslovení tohoto napomenutí ponechat postižení mladistvého na jeho zákonném zástupci, škole či výchovném zařízení, jež navštěvuje. V takovém případě je účelné zjistit nejdříve stanovisko takového subjektu. Formy možného postižení závisí na vztahu tohoto subjektu k pachateli. U školských

---

⁵⁶ ŠČERBA, F: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, str. 384 - 385

zařízení se např. jedná o sníženou známku z chování. O výsledku postižení posléze subjekt informuje orgán, který napomenutí s výstrahou udělil.

Pokud je uděleno pouze napomenutí s výstrahou nastává ze zákona fikce zahlazení odsouzení. Z tohoto faktu lze usuzovat, že se jedná o poměrně málo přísný institut. V souvislosti s absencí kontrolního mechanismu účinku udělení napomenutí si myslím, že je vhodné ho ukládat zejména pachatelům, kteří doposud se zákony problém neměli a spáchali nějaké méně závažné provinění. Mladiství pachatelé mohou své ponaučení velmi jednoduše předstírat a k trestné činnosti se vrátit, proto je vhodné jej kombinovat s jinými opatřeními, například dohledem probačního úředníka.

6.4 Ochranná opatření

Druhým druhem opatření jsou opatření ochranná. Jejich účel, vyjádřený v druhé větě § 21 ZSVM, je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými. Šámal⁵⁷ k tomuto poznamenává: *„Ukládáním a výkonem ochranných opatření se sleduje především prevence, a proto do popředí vystupuje jejich složka terapeutická, výchovná, zabezpečovací a sociální. Konečným účelem je odstranění nebo alespoň snížení nebezpečí dalšího porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákoníkem, ale také léčba a izolace mladistvých nepřičetných, zmenšeně přičetných nebo těch, kteří se dopustili provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou nebo spáchali provinění pod vlivem návykové látky, kterou zneužívají nebo jejímž zneužíváním se oddávají, anebo spáchali provinění v souvislosti s jejím zneužíváním.“* Z těchto účelů se dá dovodit, že potřeba ochranného opatření nevyplývá z povahy či závažnosti provinění. To se odráží ve faktu, že délka jeho trvání není soudem pro mládež stanovena a sleduje se dosažení jeho účelu.

Druhy ochranných opatření jsou ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci a ochranná výchova. Ochrannou výchovu lze uložit pouze podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, kdežto zbylé tři instituty jsou ukládány dle trestního zákoníku. Má práce se orientuje na problematiku mládeže, podrobněji se tedy budu zabývat pouze onou speciální úpravou ochranné výchovy.

Možnost uložit mladistvému pachateli zabezpečovací detenci byla do ZSVM zavedena novelou s účinností od 1.1.2009 a je terčem kritiky odborníků. Např. Válková a Sotolář⁵⁸ k ní poznamenávají: *„Zabezpečovací detence se sice deklaruje svým zařazením a obsahem mezi*

57 ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 213

tradičně chápaná ochranná opatření, jejichž smyslem není morální odsudek a způsobení újmy, ve skutečnosti je však jí způsobená újma v podobě přísné izolace na dobu neurčitou její podstatou a účelem. Uložení zabezpečovací detence mladistvému by mělo v praxi přicházet v úvahu jen zcela výjimečně, pokud vůbec. Jedním z hlavních předpokladů jejího uložení je totiž negativní prognóza úspěšnosti jiného působení na pachatele a s tím úzce spjatá potřeba docílit ochrany společnosti jeho detencí. Jinak řečeno, upřednostňuje se zde izolace odsouzeného v zájmu ochrany společnosti při současné rezignaci na jiné, především výchovné působení. To je však v příkrém rozporu se zásadami a přístupy zákona o soudnictví ve věcech mládeže.“

6.4.1 Ochranná výchova

ZSVM udává alternativní seznam podmínek, za kterých lze ochrannou výchovu uložit. A to podmínky následující:

- 1. O výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije*
- 2. Dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána, nebo*
- 3. Prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy.*

Všechny tyto podmínky jsou nadále podmíněny faktem, že nepostačuje uložení výchovných opatření. K posouzení splnění této podmínky je obvykle potřeba přibrat znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii, nebo z oboru zdravotnictví či pedagogiky, odvětví psychologie se specializací na psychologii dětí.⁵⁹

Poněkud problematický je fakt, že pojmy „řádná výchova“ a „náležitá výchova“ nejsou nikde definovány a jejich výklad je tak zcela v rukou soudů pro mládež. Z hlediska právní jistoty by bylo jistě účelné stanovit kritéria pro posuzování řádnosti či náležitosti poskytované výchovy.

6.4.2 Výkon ochranné výchovy

Výkonem ochranné výchovy se krom ZSVM zabývá zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Tento zákon dělí výchovná zařízení jakožto speciální školská

---

58 VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A.: Trestní právo mládeže po deseti letech: úspěchy, překážky a výzvy. Státní zastupitelství, 2013, č. 3, str. 11 - 12

59 ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 238

zařízení pro výkon ochranné výchovy v resortu Ministerstva školství na diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy.

Výkon ochranné výchovy začíná v diagnostickém ústavu, který na základě výsledků diagnostických, vzdělávacích, terapeutických, výchovných a sociálních činností zpracovává komplexní diagnostickou zprávu s návrhem specifických výchovných a vzdělávacích potřeb, stanovených v zájmu rozvoje osobnosti. Diagnostický ústav na základě této zprávy, zdravotního stavu nezletilců a volné kapacity jednotlivých zařízení umísťuje nezletilé do dětských domovů se školou nebo do výchovných ústavů. V zařízeních, ve kterých jsou umístěny děti s uloženou ochrannou výchovou, jsou používány speciální stavebně technické prostředky k zabránění útěku těchto dětí a je zde též možno využívat audiovizuální systémy.

Vzhledem k tomuto opatření je nešťastný fakt, že v těchto výchovných zařízeních jsou z důvodu nedostatečného množství výchovných zařízení často společně umístěvány děti v ochranné výchově dle ZSVM a děti v ústavní výchově dle § 971 občanského zákoníku, neboť ZSVM zjevně považuje ochrannou výchovu za přísnější prostředek převýchovy mladistvého než je ústavní výchova.⁶⁰ Následkem je tak buď mírnější režim pro mladistvé v ochranné výchově, či naopak přísnější režim pro mladistvé v ústavní výchově. Toto je ovšem spíše problém ekonomický než právní.

Tyto zařízení poskytují nezletilým osobám náhradní výchovnou péči v zájmu jejich zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání. Jsou zde vytvářeny podmínky podporující sebedůvěru dítěte, rozvíjející citovou stránku jeho osobnosti a umožňující aktivní účast dítěte ve společnosti. S dítětem musí být zacházeno v zájmu plného a harmonického rozvoje jeho osobnosti s ohledem na potřeby osoby jeho věku.

Výkon ochranné výchovy končí dosažením osmnácti let věku, v takovém případě výchovné zařízení mladistvého bez dalšího propustí bez potřeby rozhodnutí soudu. Pokud to ovšem zájem mladistvého vyžaduje, může soud pro mládež ochrannou výchovu prodloužit do dovršení devatenácti let věku. Pokud je účelu ochranné výchovy dosaženo dříve, je mladistvý na návrh státního zástupce, příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, probačního úředníka nebo výchovného zařízení, propuštěn z ochranné výchovy rozhodnutím okresního soudu pro mládež, v jehož obvodu se ochranná výchova vykonává.

---

60 ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 676

6.5 Trestní opatření

Nejpřísnější reakcí na provinění spáchané mladistvým pachatelem je uložení trestního opatření. ZSVM v § 24 obsahuje taxativní výčet trestních opatření, které mohou soudy pro mládež ukládat. Jedná se o:

- *Obecně prospěšné práce*
- *Peněžité opatření*
- *Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu*
- *Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty*
- *Zákaz činnosti*
- *Výhoštění*
- *Domácí vězení*
- *Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce*
- *Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu*
- *Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem*
- *Odnětí svobody nepodmíněně*

Srovnáme-li výčet trestních opatření obsažený v ZSVM s výčtem trestů v § 52 odst. 1 TZ, zjistíme, že ZSVM obsahuje jedno zvláštní opatření – peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu. Naopak neobsahuje možnost uložit mladistvým propadnutí majetku, zákaz pobytu, ztrátu čestných titulů a vyznamenání a ztrátu vojenské hodnosti.

Jak již bylo řečeno, ve výčtu trestních opatření chybí možnost uložení trestního opatření zákazu pobytu. Ščerba a Coufalová⁶¹ nevidí důvod, proč by nebylo možné mladistvému pachateli zakázat po dobu výkonu tohoto trestního opatření zdržovat se na určitém místě či v určitém obvodu a současně upozorňují, že prakticky totožného výsledku lze dosáhnout uložení výchovného omezení podle § 19 odst. 1 písm. c) ZSVM. Opravdu si lze představit situace, ve kterých mladistvý pachatel páchá provinění na místě odlišném od místa jeho trvalého pobytu a uložení zákazu pobytu by se pak jevilo jako vhodné řešení. Ztotožňuji se tedy s jejich návrhem na zakotvení možnosti ukládat trestní opatření zákazu pobytu, pokud uložení nebude mladistvému na překážku v přípravě na jeho budoucí povolání a to s poloviční maximální sazbou dospělých pachatelů – tedy pět let.

Trestní opatření (jak již vyplývá z obsahu slova trest) narozdíl od opatření výchovných a ochranných vedle jejich výchovné funkce obsahují také negativní hodnocení spáchaného

---

61 ŠČERBA, F., COUFALOVÁ, B.: Efektivita sankcionování mladistvých. Praha: Leges, 2016, str. 140 - 141

činu a jeho pachatele. Jejich podstatným rysem je také způsobení určité újmy mladistvému, ovšem se zřetelem na účel systému opatření ukládaným mladistvým.⁶² ZSVM v § 3 odst. 2 proto stanovuje, že trestní opatření lze použít pouze tehdy, jestliže zvláštní způsoby řízení a opatření, zejména obnovující narušené sociální vztahy a přispívající k předcházení protiprávním činům, by zřejmě nevedly k dosažení účelu tohoto zákona.

V následujících řádcích se budu zabývat odlišnostmi trestních opatření od úpravy trestů obsažených v trestním zákoníku, podrobněji však pouze odnětím svobody a poté také zvláštními instituty soudnictví ve věcech mládeže a to upuštěním od uložení trestního opatření a podmíněným upuštěním od uložení trestního opatření.

U trestního opatření obecně prospěšných prací je modifikován rozsah, ve kterém mohou být nařízeny. Vůči obecné úpravě dospělých pachatelů je maximální hranice poloviční, nařizují se tedy v rozsahu od 50 do 150 hodin. Poloviční též doba, ve které by mělo dojít k výkonu tohoto trestu – k výkonu by mělo dojít do jednoho roku ode dne, kdy soud pro mládež nařídil jeho výkon. Obecně prospěšné práce nesmí vzhledem ke své povaze nebo okolnostem, za nichž jsou vykonávány, ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvého.

Specifickým a pochopitelným omezením možnosti uložit mladistvému peněžitě opatření jsou dvě alternativní podmínky. Peněžitě opatření je možno uložit pokud je mladistvý výdělečně činný (a příjem je postačující k úhradě opatření) nebo jeho majetkové poměry uložení takového opatření umožňují. Osobně považuji druhou možnost z výchovného hlediska v určitých případech za neefektivní – děti z bohatších rodin, které bez vlastního přičinění disponují velkým majetkem, nemusí nutně povinnost hradit pravidelně určitý finanční obnos jakýmkoliv způsobem pocítit. Problematický je i fakt, že nezletilci jsou dle §31 zákona č. 89/2012 sb., občanského zákoníku, způsobilými k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jejich věku. Peněžitě opatření se ukládá formou denních sazeb a to v rozmezí od 10 do 365 sazeb a ve výměře od 100 Kč do 5000 Kč.

Peněžitě opatření je v případě mladistvých možné uložit s podmíněným odkladem jeho výkonu. Lze jej uložit pokud vzhledem k osobě mladistvého nebo k záruce za nápravu mladistvého osobou, která má na něj výchovný vliv, má soud za to, že účelu trestního opatření lze dosáhnout i bez jeho výkonu.

---

62 JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 499

Možnost uložení trestního opatření zákazu činnosti je podmíněna tím, že tento zákaz není mladistvému překážkou k přípravě na jeho povolání. Horní hranice sazby tohoto opatření je taktéž snížena vůči obecné úpravě na polovinu, tedy na pět let. Stejná horní hranice sazby je stanovena též u trestního opatření zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

Opatření propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty a domácího vězení v zásadě řídí trestním zákoníkem. Jedinou modifikací u propadnutí věci je zahlazení odsouzení již právní mocí rozsudku, který ho uložil (§ 35 odst. 5). Domácí vězení je pak omezeno horní hranicí sazby dva roky.

6.5.1 Odnětí svobody

Dle § 31 odst. 1 ZSVM se trestní sazby odnětí svobody stanovené v trestním zákoníku se u mladistvých snižují na polovinu, přičemž však horní hranice trestní sazby nesmí přesahovat pět let a dolní hranice jeden rok. Za splnění určitých podmínek je však možné uložit i odnětí svobody delšího či kratšího trvání.

Za kumulativního splnění tří podmínek je možno mladistvému uložit vůbec nejprísnejší trestní sankci obsaženou v ZSVM, trestní opatření odnětí svobody od pěti do deseti let. Tyto podmínky jsou:

- *Trestní zákoník ve zvláštní části dovoluje za spáchané provinění uložení výjimečného trestu*
- *Povaha a závažnost takového provinění je vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohmutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoká*
- *Soud pro mládež má za to, že by odnětí svobody v rozmezí uvedeném v § 31 odst. 1 k dosažení účelu trestního opatření nepostačovalo.*

Splnění první podmínky není problém dokázat, možnost uložení výjimečného trestu je výslovně uvedena v příslušných skutkových podstatách trestných činů (provinění) ve zvláštní části trestního zákoníku. Druhá podmínka se pak skládá z tří samostatných taxativních podmínek, z nichž k možnosti uložení výjimečného trestu stačí splnění jedné, např. pouze splnění zvlášť zavrženíhodného způsobu provedení činu. To může záležet buď v povaze samotného jednání, např. ve vyšší míře surovosti, zákeřnosti či brutality nebo v povaze

situace, místa, času, okolností, např. spáchání za živelné pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život.⁶³ Problematické a kladoucí zvýšené požadavky na soud pro mládež je posouzení splnění podmínky třetí, tedy že uložení odnětí svobody v rozsahu polovičním oproti obecné úpravě by nepostačovalo k splnění účelu trestního opatření.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže umožňuje též mimořádné snížení sazby trestního opatření odnětí svobody, pokud má soud pro mládež za to, že by použití trestní sazby odnětí svobody stanovené trestním zákoníkem (snížené dle ZSVM) bylo pro mladistvého nepřiměřeně přísné a lze dosáhnout účelu trestního opatření i odnětím svobody kratšího trvání. Jedná se tak o další možnost individualizovat ukládané opatření na míru konkrétnímu mladistvému.

V této souvislosti lze uvažovat o využívání tzv. šokového nepodmíněného odnětí svobody, tedy odnětí svobody v délce několika týdnů či dokonce dnů. Efektivní by jeho aplikace mohla být jednak u recidivních pachatelů méně závažné trestné činnosti, které se nepodařilo odradit od opětovného páchaní provinění žádným z alternativních trestů či jiných opatření a také u prvopachatelů závažnějších deliktů. Takové krátké uvěznění může mít na mladistvé odstrašující účinek a zároveň předejít negativním účinkům nepodmíněného odnětí svobody, zejména přetrhání sociálních vazeb. Nevýhodou takového postupu je ovšem nemožnost další kontroly mladistvého po propuštění, vhodné by to proto bylo na nepodmíněné odnětí svobody navázat během zkušební doby, případně i s dohledem probačního úředníka. Za stávající právní úpravy lze tohoto efektu docílit pouze cestou podmíněného propuštění z výkonu odnětí svobody. Tento postup je ovšem v tomto případě velice problematický, jelikož příslušný § 88 odst. 1 a 2 trestního zákoníku požaduje, aby odsouzený ve výkonu trestu prokázal svou nápravu, čehož je během takto krátkého uvěznění těžké dosáhnout. Ščerba a Coufalová⁶⁴ proto navrhuji inspirovat se rakouskou právní úpravou a zavést do českého práva institut podmíněného odložení části trestního opatření odnětí svobody. S tímto návrhem se ztotožňuji, myslím že krátkodobé seznámení mladistvých pachatelů s vězeňským prostředím na ně může mít velmi pozitivní efekt, zesílit odstrašující účinek podmíněného opatření odnětí svobody a vést je k vedení řádného života.

Možnost uložit trestní opatření odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (s dohledem) se řídí ustanoveními §81 (§84) trestního zákoníku. Podmíněně odložit tedy lze odnětí svobody, jehož (snížená) výměra nepřesahuje tři roky a jestliže vzhledem k osobě a

63 ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 322

64 ŠČERBA, F., COUFALOVÁ, B.: Efektivita sankcionování mladistvých. Praha: Leges, 2016, str. 164 - 165

poměrům mladistvého, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a okolnostem případu, lze mít důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není zapotřebí bezprostředního výkonu odnětí svobody. Rozdílný je ovšem rozsah zkušební doby, kterou je možno uložit. Rozpětí je stanoveno na jeden až tři roky, maximální zkušební doba je tedy vůči mladistvým o dva roky zkrácena. Další odlišností je možnost soudu uložit mladistvému vedle podmíněného odsouzení též výchovná opatření a také fakt, že i když mladistvý zavinil příčinu k nařízení výkonu odnětí svobody, může soud nechat přesto podmíněné odsouzení v platnosti – v takovém případě nařídí nad mladistvým dohled, prodlouží zkušební dobu až o dvě léta (s maximální hranicí pěti let) či uloží další výchovná opatření. Možnost nechat v platnosti podmíněný trest má soud i u dospělých pachatelů, viz § 83 odst. 1 trestního zákona (§ 86 odst. 1 tamtéž), avšak ve výslovně výjimečných případech.

Trestní opatření nepodmíněného odnětí svobody je dle § 31 odst. 2 ZSVM možné mladistvému uložit pouze, jestliže by s ohledem na okolnosti případu, osobu mladistvého nebo předchozí použitá opatření zjevně nepostačovala k dosažení účelu ZSVM. Jedná se tak o nejkrajnější prostředek nápravy mladistvého.

Samotný výkon nepodmíněného odnětí svobody u mladistvých, kteří nepřekročili devatenáctý rok věku (za mladistvé se pro tento účel tedy považují i osmnáctiletí), probíhá odděleně od ostatních odsouzených ve věznicích nebo ve zvláštních odděleních pro mladistvé. Motivem této izolace od dospělých pachatelů je zejména odlišný, tedy výchovný, cíl trestního opatření. Do roku 2011 byli všichni mladiství pachatelé umístováni do jediné věznice pro mladistvé, ve Všehrdech u Chomutova, poté však došlo ke zřízení oddělení pro mladistvé v Pardubicích, Plzni a ve Světlé nad Sázavou.⁶⁵

6.5.2 Upuštění od uložení trestního opatření

Upuštění od uložení trestního opatření je hmotněprávní alternativou k potrestání mladistvého. Na rozdíl od procesních alternativ – odklonů, k němu nelze přistoupit v průběhu řízení, ale až v meritorním rozhodnutí po řádně provedeném dokazování. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže ho zakotvuje nezávisle na obecné úpravě obsažené v trestním zákoníku a to jak v podobě nepodmíněné, která je konečným řešením věci, tak v podobě podmíněné, která váže ukončení řízení na osvědčení mladistvého ve zkušební době. Zajímavá je ovšem odlišnost v okruhu případů, na které se upuštění vztahuje. Soud pro mládež totiž může dle §

---

⁶⁵ <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1204346-vsehrdy-jak-se-zije-ve-veznici-pro-mladistve> [cit. 10.11.2016]

11 ZSVM upustit od uložení trestního opatření mladistvému, který spáchal provinění, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Trestní zákoník v § 46 odst. 1 ovšem umožňuje upustit od potrestání pachatele všech přečinů. Vůči obecné úpravě je tedy speciální úprava obsažená v ZSVM užší o nedbalostní provinění, u nichž horní hranice trestní sazby převyšuje pět let. Toto zúžení odporuje pojetí trestních opatření jakožto ultima ratio a proto ho považují za důsledek legislativního pochybení.

Dalšími podmínkami k upuštění jsou lítost mladistvého a jeho účinná snaha po nápravě. K upuštění je dále možno přistoupit ve dvou zvláštních případech. A to když mladistvý spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a zabezpečovací detence nebo ochranné léčení zajistí nápravu mladistvého lépe než trestní opatření. A také v případě, že je vůči mladistvému užito ochranné nebo výchovné opatření, které k dosažení účelu ZSVM postačí.

6.6 Sankcionování dětí mladších patnácti let

Pokud se dítě mladší patnácti let dopustí činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit, zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření tato opatření:

- a) *výchovnou povinnost,*
- b) *výchovné omezení,*
- c) *napomenutí s výstrahou,*
- d) *zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče,*
- e) *dohled probačního úředníka,*
- f) *ochrannou výchovu,*
- g) *ochranné léčení.*

Tento výčet opatření je taxativní a nelze jej žádným způsobem rozšiřovat. Současně vytváří určitý systém, protože kromě samotného výčtu jednotlivých opatření stanovuje zákon i jejich uspořádání. Zákon tak preferuje ty opatření, které méně citelně zasahují do života dítěte, před opatřeními, které představují citelný zásah – tedy ochrannou výchovu a ochranným léčením.

Možnost uložit ochranné léčení dětem mladším patnácti let jakožto nejvýraznější zásah do poměrů dítěte byla do ZSVM zanesena novelizací s účinností od 1.11.2011 na

základě tzv. Kmetiněvské výzvy.⁶⁶ Závažnost omezení spojených s léčením (zejména pak s jeho ambulantní formou) je násobena tím, že je stejně jako všechny opatření uplatnitelné vůči dětem mladším patnácti let ukládána bez časového omezení, ochranné léčení tedy trvá dokud to vyžaduje jeho účel. Jelikož sledovaného účelu léčby nemusí být dosaženo do dosáhnutí osmnáctého roku věku dítěte, dochází tak k prolomení této věkové hranice a je umožněno pokračovat v léčení i v následujícím období. Zákon jde však v tomto případě ještě dále a umožňuje samotné uložení ochranného léčení v reakci na čin jinak trestný spáchaný dítětem mladším patnácti let po dovršení jeho plnoletosti a tedy i vedení nalézacího řízení podle hlavy třetí ZSVM v tomto období, a to bez časového omezení.⁶⁷ Soud pro mládež je však povinen nejméně jednou za dvanáct měsíců přezkoumat důvodnost dalšího trvání ochranného léčení.

---

⁶⁶ Kmetiněvská výzva byla petice z roku 2010, kterou podepsalo víc než 400 000 lidí. Roku 2004 tehdy třináctiletý pachatel ubodal a následně znásilnil svou stejně starou spolužačku. Po dosažení devatenáctého roku života byl pachatel propuštěn z diagnostického ústavu s čistým trestním rejstříkem. Viz http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/715771

⁶⁷ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 767

Závěr

Problematika trestné činnosti mladistvých pachatelů a dětí není novým fenoménem, ale přístup k jejímu řešení se v průběhu vývoje lidských dějin vyvíjel. V dnešní době je zohledňováno, že dětství a dospívání jsou zvláštní životní etapy, ve kterých je člověk zvlášť citlivý a zranitelný, a které současně předurčují vztah jedince a společnosti v dalších obdobích života. U takového druhu pachatelů je tak vhodné v zájmu jejich společensky prospěšného vývoje pojmout zvláštní přístup.

Ke vstupu do této problematiky jsem se rozhodl začít s konceptem restorativní justice jakožto klíčové ideje, která prostupuje celý zákon o soudnictví ve věcech mládeže a měla by hrát velice důležitou roli i při jeho aplikaci, ať už orgány policie, státními zástupci, soudy pro mládež, orgány sociálně právní ochrany dětí či úředníky probační a mediační služby. Nátlakem laické veřejnosti ovšem došlo k novelizacím zákona, které tento koncept obnovující justice narušují či dokonce popírají, například možnosti uložit mladistvému pachateli zabezpečovací detenci, což v souladu s názory odborníků podrobují kritice.

Samotný zákon o soudnictví ve věcech mládeže považují za kvalitní úpravu této oblasti, ačkoliv vykazuje jisté nedostatky a nelogičnosti, na které v práci upozorňuji a de lege ferenda navrhuji jejich nápravu. Namátkou například navrhuji umožnit státnímu zástupci rozhodnout o upuštění od uložení opatření ve věcech dětech mladších patnácti let, potažmo zrušit jeho povinnost v takových případech bezpodmínečně podat soudu návrh na zahájení řízení.

Škála reakcí na kriminalitu mladistvých pachatelů je v zákoně velice široká a umožňuje tak v každém jednotlivém případě značnou individualizaci, od pouhého napomenutí až po nepodmíněné odnětí svobody jakožto *ultima ratio*. Dle statistik ovšem v aplikační praxi nedochází k dostatečnému využívání těchto alternativ, což praktický dopad zákona velice oslabuje. Tento problém pochopitelně v legislativní rovině odstranit nelze, jelikož se jedná o problém aplikační, do budoucna by tak bylo velice účelné vést k využívání institutů v celé jejich šíři příslušné soudce a státní zástupce.

Seznam použité literatury a pramenů

Učebnice, komentáře

- JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016
- JELÍNEK, J. a kolektiv.: Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: Leges, 2013
- JELÍNEK, J. a MELICHAROVÁ, D.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou. Praha: Linde, 2004
- ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČTA, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013
- ŠÁMAL, P. a kol.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011
- ŽATECKÁ, E. a HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2015

Příspěvky ve sbornících, monografie, studie

- HULMÁKOVÁ, J.: Trestání delikventní mládeže. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013
- JELÍNEK, J. (ed): Alternativní řešení trestních věcí. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015, trestní sankce. Praha: Leges, 2015
- LORTIE, S. a kolektiv: Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice. Praha: Institut ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2000
- SCHELLEOVÁ, I.: Právní postavení mladistvých. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2004
- SKŘEJPEK, M.: Ius et religio. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 2004
- STRÉMY, T. (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014
- STRÉMY, T. (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Trnava: Leges, 2015
- ŠČERBA, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014
- ŠČERBA, F., COUFALOVÁ, B.: Efektivita sankcionování mladistvých. Praha: Leges, 2016
- ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D.: Probace a mediace. Praha: Portál, s.r.o., 2010
- VEČERKA, K., a kolektiv: Ohrožená mládež mezi prevencí a represí. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011
- ZEMAN, P. a kol.: Zkrácené formy trestného řízení – možnosti a limity. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013

Časopisecké články

- HRUŠÁKOVÁ, M., JIŘÍČEK, P.: Možnosti a meze obhajoby v trestních věcech mladistvých se zaměřením na jejich procesní způsobilost. *Trestněprávní revue*, 2014, č. 1
- HRUŠÁKOVÁ, M.: Ochrana soukromí mladistvých a veřejnost řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Bulletin advokacie*, 2007, č.1
- SOTOLÁŘ, A.: Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue* 2007, č. 12.
- SOTOLÁŘ, A.: Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2005, č. 5
- STRIGÁČOVÁ, D.: Chápeme koncepciu restoratívnej justície správne?. *Trestní právo*, 2016, č. 3
- ŠÁMAL, P.: Rozhovor s profesorem Pavlem Šámelem k 10. výročí přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*, 2013, č. 3
- VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A.: Trestní právo mládeže po deseti letech: úspěchy, překážky a výzvy. *Státní zastupitelství*, 2013, č. 3
- VESELÝ, J.: O trestní odpovědnosti mládeže ve starém českém právu. *Věstník Československé společnosti pro právo trestní*, ročník IX., č. 4

Internetové zdroje

- HERICH, L.: Ukládání výchovných opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. In ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer Česká republika, 2013, ASPI ID: LIT 46103CZ
- ČESKÁ TELEVIZE: Všehrady: Jak se žije ve věznicích pro mladistvé. dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1204346-vsehrady-jak-se-zije-ve-veznici-pro-mladistve>
- ČESKÝ ROZHLAS: Kmetiněvská výzva má 400 tisíc podpisů. Žádá dohled nad vrahy. Dostupné na http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/715771
- MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR: Probační programy akreditované pro období 2014-2016, dostupné na <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5887&d=331242>
- PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR: Probační dohled. dostupné na https://www.pmscr.cz/images/clanky/letak_Dohled_CZ.pdf
- ŠABATA, K.: Praktické poznámky k řízení před soudem pro mládež ve věcech dětí mladších patnácti let. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer Česká republika, 2012, ASPI ID: LIT137853CZ

Právní předpisy

zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě

zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR

zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních

zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží

zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů

zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii

zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

sněmovní tisk 210/0 (4. volební období, 2002 – 2006), vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně ze dne 8. září 2009, o trestním řízení ve věcech mládeže

Použitá judikatura

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25.4.2012, sp. zn. 8 Tdo 167/2012

nález Ústavního soudu ze dne 8.11.2005, sp. zn. Pl. ÚS 28/04

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18.6.2009, sp. zn. 8 Tdo 583/2009

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.3.2008, sp. zn. 8 Tdo 327/2008

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15.7.2009, sp. zn. 8 Tdo 589/2009

usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 12.1.2005, sp. zn. 12 Rodo 5/2004

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11.1. 2001, sp. zn.7 Tz 289/2000

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30.6.2004 sp. zn. 8 Tvo 28/2004

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.9.2006, sp. zn. 8Tdo 1069/2006

Seznam použitých zkratek

ZSVM – zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví e věcech mládeže a o změně některých zákonů

TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

TŘ – zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

OZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Abstrakt

Ve své diplomové práci Problémy trestního soudnictví nad mládeží se zabírám problematikou kriminality mládeže a formami reakcí na provinění způsobené mladistvými pachateli či dětmi.

Stěžejním právním předpisem této oblasti je zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, který obsahuje úpravu práva hmotného i procesního. Ve vztahu k trestnímu zákonu a trestnímu řádu se tak jedná o zákon speciální.

V první kapitole se zabývám teoretickým základem právní úpravy, tedy koncepcí restorativní justice. Hlavní myšlenkou této koncepce je upřednostnění výchovného působení před represí. Cílem je narovnání vztahu pachatele s poškozeným, uvědomění následků svých činů a následné vedení řádného života v souladu s právním řádem.

Tématem kapitoly druhé je terminologie zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Odlišná terminologie byla zavedena s cílem omezit stigmatizaci mladistvých pachatelů v zájmu jejich řádného vývoje.

Kapitola třetí představuje stručné ohlédnutí za historií právní úpravy oblasti kriminality mladistvých. Prostor je věnován zejména zákonu o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931, který se stal pro vzorem pro současnou právní úpravu.

Ve čtvrté kapitole se zabírám úpravou trestního řízení, důraz pak kladu na základní zásady trestní řízení ovládající, zejména zásadu ochranu soukromí mladistvého. Neopomínám ovšem ani značně odlišnou úpravu řízení ve věcech dětech mladších patnácti let.

Kapitola pátá je věnována vybraným problémům trestní odpovědnosti mladistvých, zejména tedy odlišnostmi od úpravy trestní odpovědnosti dospělých obsažené v trestním zákoně, např. úpravě vazby či účinné lítosti.

Závěrečná kapitola šestá pak řeší problematiku sankcionování mladistvých a dětských pachatelů. Škála reakcí na provinění takových pachatelů je velice široká a zahrnuje jak odklony od trestního řízení, tak opatření výchovná, ochranná a trestní. Tématem samotného závěru práce je sankcionování dětí mladších patnácti let, tedy osob, které nejsou trestně odpovědné.

Abstract

In my dissertation „Problémy trestního soudnictví nad mládeží“ I speak about the issues of criminality of the young and about the forms of reactions to misdemeanour caused by the young perpetrators or children.

The main legal regulation in this area is the law no. 218/2003, about the judiciary in cases of the young, that contains the arrangement of the material and the procedural law. In connection to the criminal law and the penal code it is a lex specialis.

In the first chapter I speak about the theoretical foundation of the law arrangement, and so about the conception of the restorative judiciary. The main idea of this conception is to favor the educational action before repression. The aim is the relationship reconciliation between the perpetrator and the victim, the awareness of one's deeds and subsequent continuance in one's life in conformity with legal order.

The theme of the second chapter is the terminology of the judiciary law in cases of the young. A different terminology was implemented in order to reduce the stigmatization of the young perpetrators, due the interest of their proper development.

The third chapter represents a brief retrospect to the history of law arrangement in the area of criminality of the young. In particular, it speaks about the judiciary law among the young from 1931, which became a template to the current law arrangement.

In the fourth chapter I pursue the arrangement of the criminal trial with the emphasis to the basic principles controlling the criminal trial, mostly the privacy protection of the young. I do not forget either the difference between criminal trial of children under 15 years.

The fifth chapter discuss a specific issues of the criminal responsibility of minors, especially the differences from the arrangement of the criminal responsibility of adults which is stated in the criminal law, e.g. the arrangement of custody or active repentance.

The final sixth chapter addresses the problematics of sanctionization of the minor or children perpetrators. There is a wide range of reactions towards this type of perpetrators and it includes a deflection of the criminal trial, measures educational, protective and criminal. The theme of the conclusion is the sanctionization of the minor or children perpetrators, which means persons, who are not yet criminally liable.

Klíčová slova

Restorativní justice

Trestní soudnictví nad mládeží

Mládež

Keywords

Restorative justice

Juvenile criminal justice

Youth